

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Інститут права
Кафедра інтелектуальної власності та інформаційного права

«До захисту у ЕК допустити»
Завідувач кафедри
інтелектуальної власності
та інформаційного права
д.ю.н., доц. Кодинець А. О.

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

«ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВИНИКНЕННЯ СУБ'ЄКТИВНИХ АВТОРСЬКИХ ПРАВ»

студентки 2 року навчання ОР «Магістр»
спеціальності 081 «Право»
заочної форми навчання
Ярошинської Крістіни

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент кафедри інтелектуальної власності
та інформаційного права
Носік Юрій Володимирович

Київ – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО – ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В ЦИВІЛЬНО – ПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ.....	8
1.1. Історичні етапи виникнення та розвитку авторського права у цивільно – правових відносинах.....	8
1.2. Загальнотеоретична характеристика правової природи поняття суб’єктивного авторського права у доктрині національного цивільного права України.....	18
1.3. Особливості правової природи авторських правовідносин та їх вплив на розвиток суб’єктивного авторського права.....	21
Висновки до розділу 1.....	28
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИКО – ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ТА ЗАХИСТУ СУБ’ЄКТИВНИХ АВТОРСЬКИХ ПРАВ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	29
2.1. Актуальні питання нормативного – правового регулювання процесуальних механізмів здійснення суб’єктивних авторських прав за законодавством України.....	29
2.2. Проблемні аспекти правового статусу суб’єктів авторських прав та шляхи їх вирішення.....	36
2.3. Особливості об’єктів авторських прав за законодавством України та критерії їх охороноздатності.....	45
2.4. Аналітико – правова характеристика правопорушень у сфері авторських прав.....	52
2.5. Специфіка механізмів захисту суб’єктивних авторських прав за законодавством України: проблемні питання.....	57
Висновки до розділу 2.....	65
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУБ’ЄКТИВНИХ АВТОРСЬКИХ ПРАВ В КОНТЕКСТІ ДОСВІДУ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.....	67
3.1. Аналіз міжнародного досвіду правового регулювання становлення суб’єктивних авторських прав та його вплив на національне законодавство України.....	67
3.2. Перспективи удосконалення інструментів формування та захисту суб’єктивних авторських прав з урахуванням досвіду судової практики.....	72
Висновки до розділу 3.....	80
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах розвитку високих технологій та поступового переходу ринкової економіки до інноваційного забезпечення, захист суб'єктивних авторських прав стає одним із важливих напрямів діяльності держави. Авторські права найчастіше захищаються засобами, передбаченими цивільним законодавством. У зв'язку з цим у цивілістичній науці традиційно є актуальною тема, пов'язана з виникненням та порушенням і, як наслідок, – із захистом суб'єктивних авторських прав. Захист порушених чи оспорюваних авторських прав здійснюється як цивільно-правовими, так і публічно-правовими способами. Однак, посилення з боку держави публічно-правових економічних методів на порушників не веде до помітного зниження порушень авторських прав. Тому визначальними способами захисту як майнових, так і особистих немайнових прав, які належать автору, залишаються заходи на правопорушників цивільно-правового характеру. Інакше кажучи, є цивілістична домінанта захисту порушених або оскаржених авторських прав.

Крім того, визначення авторського права у суб'єктивному сенсі зводиться до розуміння сукупності повноважень авторів та інших правовласників, але в повному обсязі не розкриває дане поняття. У зв'язку з цим, необхідним є розкриття визначення авторського права у суб'єктивному сенсі через аналіз сформованих теорій цивільного права, дослідження сутності авторського права та авторських правовідносин. Судова практика вирішення численних спорів переконливо доводить необхідність теоретичних розробок з досліджуваного питання. Таким чином, всебічний розгляд підстав виникнення суб'єктивних авторських прав у правовому регулюванні суспільних відносин сприяє оптимізації правових засобів, що забезпечують одноманітність правозастосовної практики.

Мета та завдання дослідження. Метою роботи є комплексне теоретичне та практичне дослідження змісту правової природи суб'єктивних авторських прав та авторських правовідносин, процесуальних механізмів здійснення та захисту суб'єктивних авторських прав, а також вироблення науково

обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення правовідносин у сфері суб'єктивних авторських прав.

Для досягнення поставленої мети сформульовано такі задачі:

– проаналізувати історичні етапи виникнення та розвитку авторського права у цивільно – правових відносинах;

– розкрити характеристику правової природи суб'єктивного авторського права у доктрині національного цивільного права України;

– відобразити особливості правової природи авторських правовідносин та їх вплив на розвиток суб'єктивного авторського права;

– дослідити актуальні питання нормативного – правового регулювання процесуальних механізмів здійснення суб'єктивних авторських прав за законодавством України;

– провести аналітико – правову характеристику правового статусу суб'єктів авторських прав та шляхів їх вирішення;

– охарактеризувати особливості об'єктів авторських прав за законодавством України та критерії їх охороноздатності;

– з'ясувати зміст правопорушень у сфері авторських прав;

– здійснити специфіку механізмів захисту суб'єктивних авторських прав за законодавством України;

– провести аналіз міжнародного досвіду правового регулювання становлення суб'єктивних авторських прав та його вплив на національне законодавство України;

– визначити перспективи удосконалення інструментів формування та захисту суб'єктивних авторських прав з урахуванням досвіду судової практики.

Об'єктом дослідження виступає сукупність суспільних відносин, які складаються та розвиваються в процесі виникнення суб'єктивних авторських прав, їх реалізації та захисту у порядку передбаченому чинним цивільно-процесуальним законодавством.

Предметом дослідження є цивільно – правові основи виникнення суб'єктивних авторських прав та авторських правовідносин, правове становище

суб'єктів та об'єктів авторських правовідносин, а також правопорушень у сфері авторських прав та механізмів захисту суб'єктивних авторських прав за законодавством України.

Методи дослідження. У роботі використано як загальнонаукові методи пізнання явищ об'єктивної дійсності, так і спеціальні методи. Так, за допомогою історико – правового методу вдалося проаналізувати історичні етапи виникнення та розвитку авторського права у цивільно – правових відносинах. Провести загальнотеоретичну характеристику правової природи поняття суб'єктивного авторського права та авторських правовідносин вдалося за допомогою застосування діалектичного методу. Завдяки структурно-функціональному методу досліджено нормативно – правове регулювання процесуальних механізмів здійснення суб'єктивних авторських прав за законодавством України. Функціональний метод було використано для аналізу правового статусу суб'єктів авторських прав та особливостей об'єктів авторських прав за законодавством України і критерії їх охороноздатності. Дослідити правову характеристику правопорушень у сфері авторських прав вдалося за допомогою методу аналізу. За допомогою системного методу проаналізовано специфіку механізмів захисту суб'єктивних авторських прав за законодавством України. За допомогою порівняльного методу досліджено міжнародний досвід правового регулювання становлення суб'єктивних авторських прав та його вплив на національне законодавство України. Метод узагальнення використано для удосконалення інструментів формування та захисту суб'єктивних авторських прав з урахуванням досвіду судової практики.

Джерела дослідження. Теоретична основа дослідження полягає в опрацюванні фундаментальних робіт низки вітчизняних науковців щодо правової природи суб'єктивних авторських прав, а також шляхів удосконалення норм чинного законодавства України щодо реалізації та захисту суб'єктивних авторських прав. Нормативну основу роботи склали норми Конституції та законів України, галузеві процесуальні кодекси, підзаконні нормативно-правові

акти, а також матеріали юридичної практики щодо процесуальних питань реалізації та захисту суб'єктивних авторських прав.

Так, питання суб'єктивних авторських прав досліджували зокрема: Любчик О. А., Шишка Р. Б., Якубівський І. Є., Лисик В. М., Зайцева – Калаур І. В., Бурлаков С. Ю., Бережна А. О., Остапчук М. Я., Штефан О., Ярега Г. та інші. Проте, багато питань, що стосуються аналізу суб'єктивних авторських прав залишаються спірними та потребують додаткового дослідження. Тому, дослідження підстав виникнення та захисту суб'єктивних авторських прав обумовлює вдосконалення існуючих і створення нових правових механізмів регулювання суспільних відносин, а також вирішенню як теоретичної проблеми - переосмислення теорії авторського права на етапі розвитку суспільства, і практичного завдання – надання загальнотеоретичних рекомендацій галузевим наукам.

Наукова новизна дослідження полягає в уточненні та поглибленні теоретико - методичних положень про суб'єктивні авторські права, що дозволяють в рамках загальної системи управління, удосконалити правовий механізм правового регулювання суспільних відносин. Зокрема:

– *запропоновано* під суб'єктивним авторським правом, як підвиду суб'єктивного цивільного права, розуміти систему певних (обмежених об'єктивним авторським правом), цивільних правомочностей (правових можливостей) автора або інших правовласників, які мають право реалізувати на власний розсуд як особисті немайнові права та майнові права, а й вимагати їх дотримання, захисту в установленому законом порядку;

– *запропоновано* під принципами суб'єктивного авторського права розуміти основні, керівні положення авторського права, загальнообов'язкові для всіх норм інституту авторського права, що відображають закономірності та тенденції його розвитку, що виражають сутність правовідносин, що складаються у зв'язку зі створенням твору, використанням та здійсненням суб'єктивних прав на нього;

– запропоновано під правовідносинами у сфері авторського права розуміти весь комплекс цивільно-правових відносин, що виникає щодо твору як об'єкта права: власне авторські правовідносини, а також зобов'язальні, спадкові, систему правовідносин по колективному управлінню авторськими правами, правовідносини, що зумовлюють права на оригінал твору, деліктні правовідносини;

– удосконалено систему способів передачі права використання об'єкта авторських прав іншій особі, до якої слід віднести договір про відчуження виключного права ст. 1113 ЦК України, ліцензійний договір ст. 1109 ЦК України та договір авторського замовлення с. 1112 ЦК України.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали проведеного дослідження можуть бути використані: а) у галузі наукової діяльності – матеріали роботи є внеском до подальшого опрацювання основних проблем нормативно – правового регулювання інституту авторського права; б) у правотворчості – питання, які визначені в роботі, спрямовані на вдосконалення національного законодавства України у сфері суб'єктивних авторських прав; в) у правозастосовній діяльності – запропоновані рекомендації використовуються для підвищення ефективної діяльності уповноважених органів щодо вирішення спорів з приводу суб'єктивних авторських прав.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дипломної роботи були обговорені в рамках

Публікації. За результатами дослідження опубліковано

- 1.
- 2.

Структура дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 96 сторінок, з них 86 сторінок – основний текст і 10 сторінок – список використаних джерел (118 найменувань).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО – ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В ЦИВІЛЬНО – ПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ

1. 1. Історичні етапи виникнення та розвитку авторського права у цивільно-правових відносинах

Прагнення до визнання авторства за об'єктами інтелектуальної діяльності було в усі часи історичного розвитку людини. Навіть на стародавніх наскельних малюнках епохи палеоліту вчені виявляють своєрідні автографи первісних авторів – відбиток долоні, обведеної в коло (абрис). Проте, доктрина цивільного права пов'язує виникнення авторського права з винаходом І. Гуттенбергом друкарського верстата в середині XV ст. Вважається, що оскільки до цього моменту «твір як нематеріальний об'єкт фактично не відокремлювався від матеріального об'єкта, в якому воно було втілено, то для регулювання подібних відносин не вимагалось створення іншого, крім права власності, правового інституту» [12, с. 115]. Відмітимо, що найдавнішою друкованою книгою визнається китайська ксилографічна копія буддійської Алмазної сутри, зроблена в 868 році майстром Ван Цзе для загального безкоштовного поширення [46, с. 114].

Розглядаючи еволюцію авторського права, не можна не згадати книгу Д. А. Братусь «Авторське право і Стародавній Рим: історичний фундамент етичної концепції», в якій проводиться глибокий аналіз об'єктивних та суб'єктивних причин зародження авторського права. Д. А. Братусь приходить до висновку, що авторське право в сучасному його розумінні не могло виникнути до повного відмирання рабства та похідних від нього форм залежності. Разом з тим він нагадує, що авторське право має вагому етичну складову, і ця складова є історично першою [12, с. 44].

В цивілістичній науці існує точка зору, що виникнення авторського права обумовлена появою можливості тиражування творів промисловим друкарським

способом, яке дозволяє досить швидко їх поширювати серед широкого кола осіб, що призводить до сприйняття авторського права в першу чергу з прагматичних позицій [87, с. 117]. Як пише Д. А. Братусь, спочатку авторство підтримувалося саме етичними заходами. Для античного соціуму характерним є суспільний осуд плагіату, а статус творця високо цінувався і був під захистом держави. З розвитком цивілістичного апарату ця «соціальна цінність, що виникла природним шляхом», набула деяких ознак правової категорії [12, с. 223].

Д. А. Братусь називає такі праобрази авторського права в античній соціальній системі: - на філософському рівні розробляється ідеологія креативної свободи та фундаментальні положення про природні права; - у працях філософів і цивілістів також легально закріплюються базові поняття: автор, твір, екземпляр, плагіатор, літературна власність, виконання, уявлення та багато інших спеціальних термінів; - апробуються та активно вдосконалюються у суспільному житті договірні конструкції, націлені на створення та обіг творів, «резервування» ринків збуту книг та творів мистецтва; - у суспільній свідомості, у діловому побуті та на державному рівні затверджується думка про важливе економічне, політичне, культурне значення творчої праці; - набуває поширення практика виплати своєрідних «авторських винагород»; - формується комплекс засобів юридичного захисту (наприклад, позов, що перешкоджає посяганню на чужу славу, різновид позову про образу - *actio iniuriarum*); - виробляються та вдосконалюються санкції за безчесне запозичення («плагіатори» каралися вигнанням); - професійне співтовариство та «суспільна совість» загалом всіляко заохочують чесну, сумлінну творчість та засуджують будь-які прояви інтелектуального «піратства» [12, с. 223].

Найважливішим фактором становлення та розвитку інтелектуальних прав Д. А. Братусь називає «розкріпачення людини – не тільки фізичне (у сенсі звільнення від кайданів рабства), але також юридичне, моральне та психологічне (через офіційне та повсюдне утвердження ідей автономії особистості, свободи совісті та творчості)» [12, с. 225]. З цією тезою важко не

погодитися. Система видачі виняткових привілеїв, що існували в Європі після винаходу друкарського верстата, не передбачала врахування особистих немайнових інтересів авторів творів. Понад те, дана система захищала насамперед видавця як інвестора, надаючи йому монополію виробництва копій твору. Саме твір розглядався не як нематеріальний об'єкт, а як рукопис, тобто як річ [6, с. 159].

Ключову роль у становленні концепції природного права власності автора на твір зіграли праці Дж. Локка «Два трактати про правління» (1690 р.) та Е. Юнга «Роздуми про оригінальну творчість» (1759 р.), що набули широкого резонансу в європейських країнах. З критикою цієї теорії виступав Ж. Кондорсе (1776 р.), доводячи, що ідеї, виражені у творах авторів, неспроможні бути плодами лише одиничного розуму, оскільки їхня поява відбувається в умовах, створених суспільством, тобто сутнісно вони є соціальними. Ж. Кондорсе запропонував альтернативну теорію «соціального утилітаризму», відповідно до якої ідеї мають нести передусім соціальну, а не індивідуальну вигоду [50, с. 25].

Перший в історії закон про авторське право був виданий у 1710 році англійською королевою Анною «Закон про заохочення освіти шляхом закріплення за авторами або набувачами копій друкованих книг, що встановлюється цим законом». Надалі природно-правове коріння авторського права було остаточно відкинуто англійською правовою системою у зв'язку зі справою Дональдсона і Бекету (1774), в якому оскаржувалися положення закону 1710 року [50, с. 26]. Таким чином, винахід друкарства, видача привілеїв у вигляді монаршої милості і сформована на цій основі англосаксонська система *copyright* не привели до появи авторського права в його сутнісному значенні. Творчий характер, оригінальність твору у цій системі немає принципового значення, оскільки вона пристосована охороняти повторювані об'єкти. Визначальним виступає факт вкладення праці та інвестицій у інтелектуальний продукт, на віддачу яких має право розраховувати правовласник.

У континентальній Європі акцент був зміщений не так на об'єкт, як на суб'єкт права. Право власності на нематеріальний результат творчої діяльності визнавався за автором через його природне походження. Проблема індивідуалізації нематеріальних об'єктів була вирішена німецьким філософом І. Г. Фіхте (1791), що розмежував форму та зміст (ідеї) твору. На думку І. Г. Фіхте, навіть ідеї, що «витають у повітрі», викладаються кожним автором по-своєму, тому саме в оригінальній формі вираження думок полягає унікальність твору. Таке розуміння твору стало визначальним для теорії авторського права, встановивши нерозривність зв'язку творіння з унікальною особистістю автора. З усвідомлення неможливості перервати цей зв'язок передачею прав на опублікування видавцю або оприлюдненням було визнання за автором невідчужуваних особистих немайнових прав [50, с. 24].

Першими документами, які видавалися органами влади для захисту авторських прав, є «привілеї», це були так звані охоронні грамоти. Одним із перших виданих привілеїв вважається привілей від 1486 року, виданий Антоніо Сабелліко. Саме він отримав виключне право друкувати твори з історії республіки: Декаду Венеціанських справ. За порушення цього привілею було встановлено штраф у вигляді 500 дукатів [18, с. 32]. За допомогою привілеїв у країнах спочатку забезпечувалася охорона авторських прав, а згодом, у зв'язку з поступовим правовим розвитком суспільства, система привілеїв у країнах стала замінюватися різними законами.

Як зазначалося вище, вперше закон про захист авторських прав з'явився у Великій Британії в 1710 році, називався він «Статут королеви Анни». Суть цього закону в тому, що він забороняв тиражування творів, опублікованих без згоди автора [15, с. 113]. Також встановлювалася заборона на тиражування твору автора без його згоди на 14 років. Цей термін міг бути продовжений одноразово ще на 14 років. Згодом закони про захист авторських прав було прийнято у США та у низці європейських країн. Так, у Франції було прийнято Декрет 1791 року, в якому твір автора сприймається як приватна власність. У Конституції США 1787 року вказувалося, що авторам гарантується збереження

виключних прав на результати їхньої творчої діяльності. Вважають, що саме поняття «інтелектуальна власність» виникло в 1879 році, коли таке визначення сформулював бельгійський учений Е. Пікар. Він вважав, що авторські права істотно відрізняються від права власності на речі, і вони не стосуються ні речових, ні зобов'язальних прав [35, с. 7].

Для повноцінного забезпечення охорони авторських прав в інших державах потрібно було укладати міжнародні акти, угоди, що захищають права авторів і на території інших країн. Для розробки міжнародних актів із зазначеної проблеми проводилися міжнародні конгреси. В результаті проведення конгресів за участю делегатів від більшості європейських країн у 1886 році у Швейцарії було прийнято Бернську конвенцію про охорону літературних та художніх творів. Саме з моменту ухвалення зазначеної конвенції починається міжнародний захист авторських прав. Згодом до тексту конвенції вносилися неодноразові зміни, пов'язані переважно з розширенням об'єктів охорони авторських прав, які з'являлися у зв'язку зі зростанням технічного прогресу у суспільстві. Так, об'єктами охорони, окрім літературних та художніх творів, були лекції, проповіді, музично-драматичні твори, хореографічні твори, кінематографічні твори, твори живопису, архітектури, фотографічні твори, карти, ілюстрації [61, с. 152].

Статтею 3 «Всесвітньої конвенції про авторське право» 1952 року встановлено знак охорони авторських прав у вигляді латинської літери «С», укладеної в окружність. Поряд зі знаком вказується прізвище (або прізвище та ім'я) власника цього твору із зазначенням року першого випуску твору у світ. Наявність цього знака дозволяє ідентифікувати автора та здійснювати охорону авторських прав на твір від несанкціонованого копіювання та іншого використання. Метою прийняття цієї конвенції, згідно з її преамбулою, є створення міжнародного правового інструменту, який дозволяє легше поширювати твори для кращої міжнародної співпраці. Основним принципом Всесвітньої конвенції є принцип національного режиму [70, с. 115].

«Міжнародна конвенція про охорону прав виконавців, виробників фонограм та мовних організацій», ухвалена 1961 року, встановила додаткові об'єкти охорони. Так, предметом охорони стали права виконавців щодо виконань, виробників фонограм щодо фонограм та мовних організацій щодо передач. Появі цієї конвенції сприяло поширення радіомовлення та телевізійного мовлення, виникнення нових способів звукозапису. Ця конвенція встановлює мінімальний термін охорони виробників фонограм – 20 років. У конвенції вперше подано такі поняття, як «виконавець», «фонограма», «передача в ефір», «публікація» та інші [81, с. 241].

Наступною конвенцією, яка сприяла продовженню охорони суміжних прав на міжнародному рівні, є Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм. Особливістю даної конвенції стало те, що замість принципу національного режиму в документі встановлено обов'язок усіх членів – учасників конвенції охороняти інтереси іноземних виробників фонограм від їхнього незаконного ввезення, копіювання та розповсюдження. Кожна держава зобов'язана самостійно встановити заходи, необхідні для охорони прав виробників фонограм. Будь-яких обмежень у цьому плані конвенцією не встановлено, що дає правову свободу державам, які приєдналися до конвенції, у виборі специфічних заходів охорони [89, с. 203]. Таким чином, можна вважати, що до середини ХХ століття міжнародний захист інтелектуальних прав отримав достатній розвиток, безліч об'єктів підпадали під захист у вигляді авторських та суміжних прав, було встановлено обов'язок держав самостійно встановлювати заходи відповідальності за порушення авторських прав.

Що стосується історії розвитку авторського права як інституту цивільного права в Україні, то, на думку ряду авторів, він веде свій початок з прийняттям Статуту про цензуру 22 квітня 1828 року і «Положення про права Творців», зміненого і розширеного в 1830 році в «Положення про права авторів, перекладачів та видавців» [35, с. 8]. Відповідно до Положення, вперше було встановлено термін охорони творів. Твір охоронявся протягом усього життя

автора і наступні 25 років після його смерті, згодом він став надбанням суспільства. Однак для охорони авторських прав твір необхідно було друкувати відповідно до дотримання суворих цензурних правил. Без дотримання цензурних правил, охоронні заходи до твору автора не застосовувалися.

У Положенні вперше було застосовано термін «контрафактори». До них належали порушники авторських прав, наприклад, ті, хто продає свій рукопис або право на його видання двом або декільком особам без взаємної згоди цих осіб. За «контрафактор» можна було застосувати покарання у вигляді переслідування, але тільки якщо автор твору сам звернеться за цим протягом двох років від дня порушення його авторських прав [11, с. 19]. У 1830 році Державною радою було затверджено новий документ під назвою «Положення про права авторів, перекладачів та видавців». Інтерес представляє той факт, що в Положенні під захист підпадали права авторів народних пісень, казок, повістей та прирівняні до авторських прав. Також охороні підлягали приватні листи, статті у журналах, інших періодичних виданнях [80, с. 297]. Позитивним аспектом також стало збільшення терміну охорони авторських прав після смерті автора до 35 років.

У цілому авторське право тоді розумілося як право на видання творів літератури. За згодою сторін можна було обмежити передачу авторських прав певним виданням та терміном. Третім особам заборонялося передруковувати книги, було встановлено заборону на опублікування усних творів авторів. Крім заборони на «контрафактор», існувала й інша відповідальність порушення авторських прав. Заборонялося видання творів без дозволу автора. Так, за продаж творів авторів, випущених у світ без їхньої згоди, автори могли не лише вимагати припинення продажу даної продукції, а й наполягати на передачі автору виручених грошей за продані екземпляри твору. Згодом, у 1857 році, до зазначеного Положення було внесено зміни, термін охорони авторських прав після смерті автора становив 50 років. У 1887 році норми про авторське право були поміщені в Звід цивільних законів у розділ права власності, тобто авторське право до кінця XIX століття в Російській імперії ставилося на один

рівень з правами власності. Як самостійний інститут інтелектуальні права ще не були виділені.

Наступним кроком у розвитку інституту авторського права стало прийняття в 1911 році Положення про авторське право. Зазначене Положення містило основні поняття про авторське право, регламентувалися правила видавничого договору, закріплювалося право автора на переклад твору, з'явилося поняття «виключне право» [32, с. 136]. Видавничим договором був договір, відповідно до якого видавець зобов'язаний був не лише надрукувати твір, а й вжити заходів щодо його поширення. Також у Положенні вперше з'явилася можливість відчужувати виключне право, тобто наділяти третю особу всіма правами, які мали автор твору. За порушення авторського права надавалася можливість у рамках цивільного процесу пред'явити позов до суду про відшкодування заподіяної шкоди або заподіяної шкоди авторові твору.

Інститут авторського права продовжив свій розвиток і у радянський період існування держави. Першим законом, який регулював авторські права, був Декрет ЦВК від 29 грудня 1917 року «Про державне видання», спрямований на широке та дешеве видання різних книг. 26 листопада 1918 року було видано Декрет Ради Народних Комісарів «Про визнання наукових, літературних, музичних та художніх творів державним надбанням». Надбанням РРФСР могли бути як художні, так і драматичні та музичні твори. Особливістю таких творів було те, що вони могли виконуватися лише з дозволу органів державної влади. Авторам таких творів виплачувався гонорар від держави. Твори, які мали статус «надбання РРФСР», могли поширюватися за життя автора лише з його згоди. Вказаним Декретом також встановлювалась відповідальність за самовільне видання творів [108, с. 115].

Наступним законодавчим актом, який відіграв важливе значення у розвитку авторського права є Закон РРФСР «Про авторське право» від 1928 року. У 1960 – 1980-ті роки продовжувався розвиток та вдосконалення законодавчих актів у сфері авторського права в СРСР. У цивільних кодексах республік з'явилися розділи під назвою «Авторське право», почали з'являтися

стандартні договори з авторських прав. Законодавством докладно регулювалися права авторів. Виконавцям, видавцям заборонялося без згоди автора вносити зміни до створених ним творів. Однак, незважаючи на активний розвиток законодавства в галузі авторського права, на думку ряду авторів, регламентація авторського права на той час мала низку негативних рис. Наприклад, авторський гонорар міг сплачуватись не вище затверджених ставок, механізм захисту порушених прав був неефективним, суміжні права на твори не враховувалися зовсім [44, с. 50].

Наступним важливим етапом у розвитку законодавства України є період часу з 1992 року по 1995 рік. У зазначений період приймається низка законів про охорону інтелектуальних прав. Особливого значення мав Закон України «Про авторське право і суміжні права», прийнятий 23 грудня 1993 року [90]. Зазначений закон спирався на формулювання Бернської, Римської конвенцій. Більша увага в законі була приділена докладним положенням про суміжні права, однаково захищалися оприлюднені твори та неоприлюднені. У законі визнавався поділ прав на особисті немайнові та майнові права.

Прийняття 18 березня 2004 року Цивільного кодексу України є наступним важливим етапом у розвитку сучасних прав інтелектуальної власності в Україні [107]. У цьому законодавчому акті повністю згруповані всі положення про авторські права, результати інтелектуальної діяльності та засоби індивідуалізації. За автором так само, як і в законі 1993 року, визнаються особисті немайнові права та майнові права. Позитивним моментом у розвитку прав інтелектуальної власності є той факт, що норми щодо захисту авторського права не обмежуються лише нормами цивільного законодавства, як це було у попередні періоди розвитку законодавства. Крім цивільної відповідальності, передбачено заходи адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення авторських прав, наприклад, встановлено кримінальну відповідальність за «плагіат».

У зв'язку з розвитком інформаційних технологій під захист авторських прав з 2013 року потрапили нові об'єкти: фільми та кінофільми, які

розповсюджуються з порушенням авторських прав в інформаційно-телекомунікаційних мережах, тобто в Інтернеті. Новелою в українському законодавстві в галузі захисту авторських прав є норми про ліцензійний договір, що укладається між правовласником та користувачем і дозволяє використовувати твір за згодою автора за певну грошову винагороду.

Аналіз сучасного законодавства України показав, що інститут авторського права досить регламентований законодавством, охороняються суб'єктивні права автора, встановлюється відповідальність за їх порушення як у рамках цивільних справ, так і в адміністративному та кримінальному судочинстві. Однак ще не всі об'єкти авторських прав мають повноцінний правовий захист. Саме стрімкий розвиток Інтернету призвів до появи низки проблем, що стосуються захисту авторських прав: – законодавча незахищеність практично всіх об'єктів авторського права у мережі; – недоцільність захисту авторських прав через те, що в мережі автоматично створюються копії екземплярів об'єктів права, які не піддаються обліку; – недосконалість законодавства, яке регулює правовідносини у сфері захисту авторських прав у мережі Інтернет [16, с. 125].

Резюмуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що авторське право як правовий інститут пройшло тривалий і суперечливий еволюційний шлях. В Античності, коли були розроблені основні базові поняття та перші засоби юридичного захисту авторства, авторське право не набуло належного розвитку через обмеження рабовласницького ладу, що не дозволяє наділяти майновими правами авторів з числа рабів та іноземців. Протилежна тенденція в еволюції авторського права виникла після поширення друкарства в середньовічній Європі, коли на чолі було поставлено майновий інтерес. Фундаментом, на якому змогли бути збудовані специфічні юридичні конструкції авторського права стала теорія природних прав людини. У цьому можна дійти висновку, що об'єктивні підстави формування авторського права як комплексу майнових і немайнових прав, нерозривно пов'язані з встановленням базових прав і свобод людини.

1. 2. Загальнотеоретична характеристика правової природи поняття суб'єктивного авторського права у доктрині національного цивільного права України

Інтелектуальне право відносять до молодих (нових) підгалузей цивільного права, і авторське право займає ключове місце в його системі. У науці цивільного права прийнято вважати, що при здійсненні прав, вони реалізуються в суб'єктивному сенсі, тому слід усвідомити, що ж собою є авторське право саме в суб'єктивному сенсі. В даний час тема суб'єктивного авторського права комплексно не вивчена, хоча досліджень, присвячених проблемам авторського права, є багато. Для глибокого дослідження питання суб'єктивного авторського права необхідно вивчити не поняття загального права у суб'єктивному сенсі, а поняття суб'єктивного цивільного права, адже авторське право є однією з підгалузей цивільного права. На підтвердження цієї позиції можна послатися на думку О. В. Вавіліна, який вважає, що галузі права різняться між собою структурними елементами суб'єктивного права, а саме предметом, методом, функціями та принципами [14, с. 24].

Керуючись визначеннями поняття суб'єктивного цивільного права, що склалися на практиці, можна виділити такі, В. П. Грибановий (дозволена законом міра можливої поведінки) [26 с. 44], О. В. Вавілін (похідне та взаємопов'язане з об'єктивним правом правове явище) [14, с. 45], Т. В. Дерюгіна (набір поведінкових можливостей, що мають свої межі здійснення) [31, с. 19], А. Г. Матвеев (система правомочностей) [72, с. 200] і виходячи із змісту Цивільного кодексу України, під суб'єктивним цивільним правом слід розуміти систему певних та обмежених об'єктивним цивільним правом поведінкових можливостей уповноваженої особи, які реалізуються ними на власний розсуд.

Питання визначення змісту суб'єктивного цивільного права в науці є досить спірним, оскільки існує велика кількість самостійних теорій на цю тему. Але загальними для всіх учасників цивільних правовідносин, незалежно від

виду правовідносин, є правомочність на власні дії, тобто право вимоги належного виконання кореспондуючих обов'язків та захисту порушених прав, що отримали назву цивільних правочинів. Зважаючи на те, що суб'єктами авторських правовідносин є автори та інші правовласники, робимо висновок, що суб'єктивне авторське право, як підвид суб'єктивного цивільного права, є системою певних (обмежених об'єктивним авторським правом), цивільних правомочностей (правових можливостей) автора або інших правовласників, які мають право реалізувати на власний розсуд як особисті немайнові права та майнові права, а й вимагати їх дотримання, захисту в установленому законом порядку.

Досліджуючи питання сутності суб'єктивного авторського права, зауважимо, що цей правовий інститут насамперед визначає коло регламентованих законодавством правових можливостей автора та інших правовласників. Судова практика на численних прикладах доводить, що авторські права застосовуються відповідно до літери закону та їх здійснення обмежене. Наприклад, виключні авторські права видавця не поширюються на об'єкти, які в матеріальній природі ще не існують, а саме на передбачувані до видання в майбутньому.

Таким чином, уявлення, що склалося, про суб'єктивне авторське право, як про сукупність правочинів автора та інших правовласників, є загальним поняттям для виведеного у даній роботі визначення [22, с. 167]. Підводячи підсумок скажемо, що в основі змісту суб'єктивного авторського права лежать загальні цивільні правомочності, суб'єктивне авторське право визначає авторські права в повному обсязі. Формується предмет суб'єктивного авторського права, його межі та межі здійснення.

Для правильного розуміння сутті суб'єктивного авторського права видається перспективним вивчення принципів авторського права через призму механізму здійснення цивільних прав та концепцій гарантованого здійснення цивільних прав. Зауважимо, що у юридичній науці немає єдиної думки щодо виділення принципів окремих підгалузей та інститутів права. У принципах

права переломлюються ті політичні, економічні та соціальні зміни, що відбулися в суспільстві в процесі його історичного розвитку. Проте не можна заперечувати і суб'єктивну сторону аналізованого явища, «принципи права, хоч і зумовлені законами у суспільному розвитку, але формуються з волі людей» [94, с. 18]. Суб'єктивна складова полягає у можливості вибору законодавцем принципів, які будуть покладати в основу тих чи інших правових інститутів та норм відповідно до сформованих у суспільстві моральних, правових поглядів та уявлень, у зв'язку з чим можна говорити про об'єктивно - суб'єктивну природу принципів права.

Виходячи з вищевикладеного, можна дійти висновку у тому, що принципи авторського права зумовлені, передусім, врегульованими авторським правом суспільними відносинами. Авторські правовідносини є «генетичною основою» принципів авторського права, «виступають чинником, що визначає сутність та вольовий зміст... принципів, а також об'єктом впливу останніх» [92, с. 60].

Сформулюємо суттєві ознаки принципів права в цілому:

1. Загальнообов'язковість правового закріплення принципів як прямим, так і непрямым способом [64, с. 69]. Виявлено, що низка вчених виходять із обов'язкового нормативного закріплення принципів (прямым способом), які «реально виражені та закріплені» у чинному праві [112, с. 79], проте принципи, які знайшли відображення у чинному праві, неможливо назвати правовими. Однак, якщо виходити з такої позиції, слід «визнати досконалість усієї існуючої правової системи» [69, с. 5]. У той же час не викликає сумніву твердження, що «розвиток законодавства не завжди встигає (через суб'єктивні та об'єктивні причини) за розвитком економічних відносин», і прогалини, що виникають у зв'язку з цим, у праві можуть бути заповнені судовою практикою. Останнє свідчить про виправданість закріплення принципів як прямим (безпосереднім), так і непрямым способом. Слід зазначити також, що принципи права мають характер «імперативних норм», мають більшу юридичну силу, серед інших норм авторського права [19, с. 127].

2. Основний характер. Принципи авторського права мають першорядне, фундаментальне значення, пронизують всі правові норми і зумовлюють їхню форму та зміст, визначають основні риси цього інституту.

3. Керівний характер. Саме принцип права служить тим відправним початком, вихідною ідеєю, які у результаті є джерелом формування інших правил поведінки.

Підводячи підсумок вищевикладеного, необхідно зазначити, що суб'єктивне авторське право, як підвид суб'єктивного цивільного права, є системою певних (обмежених об'єктивним авторським правом), цивільних правомочностей (правових можливостей) автора або інших правовласників, які мають право реалізувати на власний розсуд як особисті немайнові права та майнові права, а й вимагати їх дотримання, захисту в установленому законом порядку.

Під принципами суб'єктивного авторського права слід розуміти основні, керівні положення авторського права, загальнообов'язкові для всіх норм інституту авторського права, що відображають закономірності та тенденції його розвитку, що виражають сутність правовідносин, що складаються у зв'язку зі створенням твору, використанням та здійсненням суб'єктивних прав на нього.

1. 3. Особливості правової природи авторських правовідносин та їх вплив на розвиток суб'єктивного авторського права

Поняття правовідносин у юридичній доктрині є однією із найскладніших в науці цивільного права. Розуміння правовідносин у межах авторського права неспроможне позначитися відсутністю єдиного виробленого підходу до поняття правовідносин теоретично права. Вперше у вітчизняній цивілістиці авторські правовідносини були виділені як самостійні правовідносини у працях професора Г. Ф. Шершеневича [113, с. 334]. Дані правовідносини він називав

виключними і вважав, що це виключні права (правовідносини), які діляться на дві групи – авторські і промислові [113, с. 334].

Під авторськими правами Г. Ф. Шершеневич розумів виключне право автора на відтворення та поширення його твору (літературного, музичного, мистецького чи періодичного видання) [113, с. 334]. Г. Ф. Шершеневич не дав прямої відповіді на запитання, що ж слід розуміти безпосередньо під авторськими правовідносинами, але вказав на низку суттєвих ознак даних правовідносин: це абсолютні за своїм характером цивільно-правові відносини, що виникають щодо результату розумової праці – твори, змістом яких виступають юридичні можливості «вчинення відомого роду дій з усуненням інших від наслідування»; активним суб'єктом є автор твору, пасивним – «всі особи підпорядковані одній і тій політичній владі»; і, відповідно, ці правовідносини самостійні та відмінні від речових правовідносин [113, с. 333].

Ще один дореволюційний цивіліст, який також приділив увагу авторському праву, Я. А. Канторович охарактеризував відносини, врегульовані законом про авторське право як відносини, які мають як цивільно-правові, так і публічно-правові риси. З огляду на те, що авторське право зачіпає важливі цивільні інтереси та інтереси суспільства загалом, Я. А. Канторович говорив про двоїстий характер авторського права [49, с. 32]. У цілому Я. А. Канторович також виходив із тези у тому, що авторські права – це особливий вид монопольних прав, проте є результатом не загальновстановлених цивільних правовідносин, а скоріш вилученнями їх, встановленими законом на користь письменників, авторські правовідносини можуть бути як цивільно-правовими, так і публічними (мати «чисто-політичні властивості»), але у такому разі авторські правовідносини розглядаються як абсолютні правовідносини [49, с. 41].

Слід зазначити, що у свій час В. І. Корецьким цілком справедливо було висловлено думку, що у юридичній літературі, присвяченій авторському праву, дуже мало приділяється уваги авторським правовідносинам в цілому, оскільки зазвичай дослідження обмежується аналізом лише окремих елементів

авторських правовідносин [59, с. 145]. На жаль, як правило, юридична доктрина не містила прямого визначення поняття авторських правовідносин і розкривала його через поняття авторського права в об'єктивному сенсі та через аналіз особливостей окремих елементів авторських правовідносин – суб'єкта, об'єкта, змісту. Таким чином, авторські правовідносини виникають не внаслідок використання твору, а саме внаслідок його створення. Крім того, теоретично автор може і не користуватися правом на використання твору, але авторські правовідносини при цьому все одно виникнуть та існуватимуть.

Велику увагу аналізу авторських правовідносин, як зазначалося вище, приділено у працях В. І. Корецького. Керуючись своїм визначенням авторського права та відштовхуючись від нього, автор дав визначення авторських правовідносин, а саме: авторськими правовідносинами називаються такі правовідносини, які виникли в силу правових норм, договору чи інших юридичних фактів між авторами творів науки, літератури та мистецтва та організаціями (громадянами) щодо створення та використання цих творів, з метою розвитку культури та реалізації прав авторів [59, с. 191].

Крім того, В. І. Корецький ділить авторські правовідносини на дві групи – цивільні авторські правовідносини та трудові авторські правовідносини [59, с. 192]. Проте, у юридичній літературі, присвяченій питанням авторського права справедливо вказувалося на те, що авторське право – це частина цивільного права, відповідно, норми авторського права є виключно цивільно-правовими, і що не слід об'єднувати два різні види правовідносин (авторське та трудове) в одні правовідносини, тим більше що у трудові правовідносини автор вступає насамперед як працівник, якщо йдеться про службові твори [3, с. 18].

Визначення поняття авторських правовідносин, дане В. І. Корецьким, заслуговує загалом на позитивну оцінку, проте в той же час не ясно, чому автор серед підстав виникнення авторських правовідносин вказав правові норми, які в принципі не можуть бути прийняті за будь-які юридичні факти, а серед юридичних фактів на перше місце поставив договір, а, наприклад, не факт створення твору.

У сучасній юридичній літературі у сфері авторського права поняття авторських правовідносин зустрічається досить рідко. Сучасні правознавці, зазвичай, обмежуються поняттями авторського права в об'єктивному і суб'єктивному сенсі, з першого можна вивести поняття відносини, що регулюються авторським правом. Приміром, Н. В. Щербак пропонує розуміти під авторським правом в об'єктивному сенсі сукупність норм цивільного права, що регулюють виключне та незалежне від інших осіб панування над об'єктивно неповторним результатом творчої діяльності та запровадження цього результату в економічний (майновий) обіг [109, с. 719].

Виходячи з наведеного вище можна дати визначення відносин, врегульованих авторським правом: це відносини з приводу панування над творчим результатом та відносини щодо введення цього результату в економічний обіг. Як видається, цей підхід вимагає доопрацювання та додаткових пояснень. По-перше, слід зазначити, що дещо некоректно говорити про запровадження творчого результату в економічний обіг. За змістом ст. 418 ЦК України, в економічному обороті бере участь виключне право на твір, а не сам твір. По-друге, на жаль, Н. В. Щербак не розкриває, що слід розуміти під пануванням над результатом творчої діяльності.

З погляду свого семантичного значення «панування» означає володіння, повнота влади над кимось чи чимось [102, с. 137]. Як видається, під пануванням над твором слід розуміти «монополію» автора на твір: тільки автор має особисті немайнові права на твір, у тому числі право на недоторканність твору, що дозволяє автору контролювати цілісність і незмінність твору, тільки автор чи інший правовласник має виключне і незалежне від сторонніх осіб право на використання твору та розпорядження виключними правами на нього, лише автор та інший правовласник має «інші» права на твір, наведені у ст. 424 ЦК України, а також право вимоги належної поведінки від третіх осіб.

Отже, можна дійти висновку, що в авторському праві немає єдиного чіткого розуміння авторських правовідносин. З іншого боку, відсутня єдина термінологія у межах цього питання. Зазначені правовідносини називають то

авторськими, то правовідносинами у сфері авторського права, то відносинами урегульованими авторським правом, то відносинами врегульованими нормами права, що охоплюють авторську діяльність. Звісно ж, що зазначені поняття мають різне змістове значення. Необхідно враховувати, що авторська діяльність є ширшим поняттям, ніж діяльність, що регулюється авторським правом.

З погляду свого семантичного значення діяльність означає працю, заняття, роботу [102, с. 158]. В даному випадку слід погодитися з думкою В. І. Корецького, що відносини, які складаються у сфері авторської діяльності, являють собою цілий комплекс правовідносин, які включають цивільно-правові, конституційні, адміністративні та кримінальні правовідносини [59, с. 143], інакше кажучи, всі ті відносини, які можуть вплинути на створення твору, на питання володіння та розпорядження правами на твори.

Як приклад, до конституційних правовідносин у сфері авторської діяльності можна віднести правовідносини, що виникають у зв'язку із закріпленням у Конституції України основних прав і свобод, що стосуються авторів, наприклад, свободи творчості (ст. 41 Конституції України), свободи слова (ст. 34 Конституції України) тощо. Адміністративні правовідносини у сфері авторської діяльності можна умовно поділити на дві групи: відносини, пов'язані із правомірною діяльністю авторів та інших учасників; відносини, що виникають у зв'язку із скоєнням адміністративного проступку. До перших відносяться, наприклад, відносини щодо реєстрації програм для ЕОМ та баз даних, регламентовані п. 4 ст. 433 ЦК України та відповідними підзаконними актами, до других - відносини, регламентовані ст. 51-2 КУпАП. Кримінальні правовідносини у сфері авторської діяльності – це відносини, які виникають у зв'язку із скоєнням злочинів, склад яких передбачено ст. 176 КК України. Проте, попри все різноманіття правовідносин у сфері авторської діяльності, ці відносини переважно є саме цивільно-правовими, тобто відносинами, побудованими на рівності сторін і правомірних діях учасників.

У зв'язку з тим, що авторське право з погляду своєї галузевої приналежності все-таки є інститутом цивільного права, то відносинами, що

існують у сфері авторського права, можуть бути визнані лише цивільно-правові відносини, але ніяк не конституційні, адміністративні чи кримінальні. Інакше кажучи, правовідносини у сфері авторського права – це цивільно-правові відносини, що виникають у зв'язку зі створенням твору та виключного права на твір в економічному обороті (перехід виключного права за договором, без договору тощо).

За змістом зазначені правовідносини (правовідносини у сфері авторського права) є неоднорідними. З одного боку, у межах ЦК України існує ст. 423 – 424 ЦК України, що містить перелік авторських прав, ці авторські права переважно мають характер абсолютних прав [107]. Виняток становлять право проходження твору та право доступу до твору. Вказані вище права мають бути віднесені до прав відносних. Крім того, слід звернути увагу на вказане у ст. 445 ЦК України право на винагороду за використання твору. Відмітимо, що тільки авторські права становлять зміст авторських правовідносин.

Одне з абсолютних авторських прав – виключне право на твір: по-перше, воно є майновим правом, по-друге, оборотоспроможним, тобто виступає предметом договірних правовідносин, передається у спадок, переходить до іншої особи з інших підстав (без договору). Дані відносини мають суттєву специфіку, пов'язану з тим, що виникають щодо майнового права на ідеальний об'єкт - твір, внаслідок чого зазначені норми поміщені в ЦК України, що дозволяє зазначені відносини також називати відносинами, що регулюються авторським правом, або правовідносинами у сфері авторського права.

Таким чином, під правовідносинами у сфері авторського права слід розуміти весь комплекс цивільно-правових відносин, що виникає щодо твору як об'єкта права: власне авторські правовідносини, а також зобов'язальні, спадкові, систему правовідносин по колективному управлінню авторськими правами, правовідносини, що зумовлюють права на оригінал твору, деліктні правовідносини.

Умовно, правовідносини у сфері авторського права можна поділити на дві групи: авторські правовідносини, змістом яких, як було зазначено вище,

виступають авторські права, зазначені у ст. 423 - 424 ЦК України; інші правовідносини, пов'язані з авторськими, похідні від них. Авторські правовідносини - це переважно абсолютні правовідносини, що виникають у зв'язку зі створенням твору і включають в себе відносини з володіння особистими немайновими правами на твір, з використання виключного права на твір та щодо здійснення інших прав на твір. У цьому випадку окремо слід вказати на право проходження, право доступу та право на відкликання твору.

Право доступу і право проходження твору є авторськими правами, але не абсолютними, а відносними, оскільки коло суб'єктів, куди спрямовані дані права, досить чітко визначені законом. Право на відкликання твору є правом на відмову від раніше прийнятого рішення про оприлюднення твору. Це право є абсолютним авторським немайновим правом, оскільки спрямоване до невизначеного кола осіб.

Таким чином, реалізація абсолютного права на відкликання твору може стати підставою виникнення відносних правовідносин між автором та правовласником виключного права на твір із відшкодуванням останнім збитків. Ще одним «іншим» правом є право на винагороду. Звісно ж, це право, у розумінні ст. 445 ЦК України, виникає з договору між автором-працівником і роботодавцем і, відповідно, є зобов'язальним, а не авторським. У такому разі необхідно пам'ятати, що право на винагороду виникає під час створення твору.

Отже, у сфері авторського права є як абсолютні авторські правовідносини так і відносні правовідносини. Не всі відносини, врегульовані авторським правом, можна назвати авторськими. Авторські правовідносини – це правовідносини, змістом яких виступають власне авторські права. Інші відносини, що у сфері авторського права, регулюються авторським правом, оскільки вони пов'язані з авторськими правовідносинами та є похідними від них.

Висновки до розділу 1

1. Звернуто уваги на те, що доктрина цивільного права пов'язує виникнення авторського права з винаходом І. Гуттенбергом друкарського верстата в середині XV ст. В цивілістичній науці існує точка зору, що виникнення авторського права обумовлено появою можливості тиражування творів промисловим друкарським способом, яке дозволяє досить швидко їх поширювати серед широкого кола осіб, що призводить до сприйняття авторського права в першу чергу з прагматичних позицій. Зроблено висновок, що винахід друкарства та видача привілеїв у вигляді монаршої милості і сформована надалі на цій основі англосаксонська система *copyright* не привели до появи авторського права в його сутнісному значенні.

2. Зроблено висновок, що суб'єктивне авторське право, як підвид суб'єктивного цивільного права, є системою певних (обмежених об'єктивним авторським правом), цивільних правомочностей (правових можливостей) автора або інших правовласників, які мають право реалізувати на власний розсуд як особисті немайнові права та майнові права, а й вимагати їх дотримання, захисту в установленому законом порядку. Під принципами суб'єктивного авторського права слід розуміти основні, керівні положення авторського права, загальнообов'язкові для всіх норм інституту авторського права, що відображають закономірності та тенденції його розвитку, що виражають сутність правовідносин, що складаються у зв'язку зі створенням твору, використанням та здійсненням суб'єктивних прав на нього.

3. Зроблено висновок, що відносин, врегульовані авторським правом - це відносини з приводу панування над творчим результатом та відносини щодо введення цього результату в економічний обіг. Звернуто увагу, що авторські правовідносини виникають не внаслідок використання твору, а саме внаслідок його створення. Крім того, теоретично автор може і не користуватися правом на використання твору, але авторські правовідносини при цьому все одно виникнуть та існуватимуть.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИКО – ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ТА ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ АВТОРСЬКИХ ПРАВ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

2. 1. Актуальні питання нормативного – правового регулювання процесуальних механізмів здійснення суб'єктивних авторських прав за законодавством України

Найпершим документом, що здійснює регулювання авторських прав виступає Конституція України, зокрема ст. 41, яка регламентує право володіння, користування та розпорядження результатами своєї інтелектуальної діяльності [58]. Наступним правовим документом, що покликаний регулювати підстави виникнення та порядок здійснення суб'єктивних авторських прав є четверта книга Цивільного кодексу України. Також, питання суб'єктивних авторських прав регулюється ЗУ «Про авторське право і суміжні права». В даному законі з метою позначення всіх належних автору прав застосовується поняття «авторські права», виділяючи в їх складі особисті немайнові права, що безстроково охороняються, і майнові права, що охороняються протягом життя автора, а також протягом 70 років після його смерті, які у низці статей іменуються виключними правами.

Аналіз положень ЦК України дозволяє дійти висновку, що як автором твору, ЦК України називає громадянина, творчою працею якого цей твір створено. ЗУ «Про авторське право і суміжні права» термін «автор» позначає фізичну особу, творчою працею якої створено твір. Однак, враховуючи, що як учасники відносин, регульованих цивільним законодавством, ЦК України називає саме громадян та юридичних осіб, така заміна одного терміну на інший, обґрунтована необхідністю відповідності спеціальних норм IV книги ЦК України основним положенням цивільного законодавства.

У складі особистих немайнових прав виділяють право авторства, права на ім'я, на недоторканність твору та захист твору від спотворень. І, як було зазначено раніше, такі права охороняються безстроково. З іншого боку, автор при складанні заповіту вправі призначити особу (виконавця заповіту), у якої після смерті автора виникне довічний обов'язок з охорони авторства, імені автора та недоторканності твору [10, с. 200]. Перелік способів використання результату інтелектуальної діяльності визначені у ст. 426 ЦК України, водночас зазначений перелік не є вичерпним, оскільки закріплює право автора розпоряджатися своїм результатом інтелектуальної діяльності на власний розсуд будь-яким способом, що не суперечить закону.

Щодо об'єктів авторських прав, їх перелік наведено у ст. 433 ЦК України і також не є закритим, оскільки передбачає можливість визнання статусу об'єкта авторського права за іншими творами, не зазначеними у переліку. При цьому необхідно враховувати основний критерій, якому має відповідати будь-який об'єкт авторського права - твір має належати до категорії творів науки, літератури та мистецтва. У цьому такі категорії, як гідність, призначення твору, і навіть способи його висловлювання істотного значення у такому разі немає. Як об'єкти авторських прав законодавець відносить програми для ЕОМ (комп'ютерні програми) [28, с. 224].

Спеціальне правове регулювання ЦК України застосовується і до похідних та складових творів, які також належать до об'єктів авторських прав. Норми, що відносять похідні та складові твори до об'єктів авторських прав, цілком виправдані, оскільки твір, що є переробкою іншого твору (похідний твір), по суті є самостійним об'єктом авторського права. Інше питання, вчинення дій із переробки об'єкта авторського права є способом використання первісного (оригінального) твору та в силу норм ст. 443 ЦК України має здійснюватися тільки з дозволу автора оригінального твору [43, с. 117]. Таким чином, правова кваліфікація будь-якого об'єкта як об'єкта авторського права має насамперед починатися з норм, зазначених у ст. 433 ЦК України. Щодо реєстрації твору, то в силу прямої вказівки ч. 2 ст. 433 ЦК України для виникнення, здійснення та

захисту авторських прав не потрібна реєстрація твору або дотримання будь-яких інших формальностей [2, с. 205].

Способами передачі права використання об'єкта авторських прав іншій особі є укладання різного роду договорів, серед яких слід виділити договір про відчуження виключного права ст. 1113 ЦК України, ліцензійний договір ст. 1109 ЦК України та договір авторського замовлення с. 1112 ЦК України. Зауважимо, що істотними умовами договорів даних видів є предмет договору, в якому необхідно вказати відомості (критерії, технічні параметри, набір функцій тощо), що конкретизують результат інтелектуальної діяльності. Крім того, під час укладання договору необхідно звертати увагу на низку наступних умов, недотримання яких тягне за собою недійсність договору: - згідно із загальним правилом форма договору має бути письмовою; - договір підлягає державній реєстрації у випадках, передбачених ст. 1114 ЦК України; - наявність у відплатному договорі умови про розмір винагороди або порядок її визначення.

Цікавим на нашу думку є договір авторського замовлення, предметом якого є створення автором твору науки, літератури або мистецтва на матеріальному носії на підставі замовлення іншої сторони (замовника). Відразу позначимо, що на відміну від ліцензійного договору та договору на відчуження виключного права суб'єктом договору авторського замовлення (автором результату інтелектуальної діяльності) може бути лише фізична особа, творчою працею якої створено такий результат (ст. 1112 ЦК України).

При укладанні договору авторського замовлення необхідно звертати увагу на наявність у цьому договорі наступних умов: - предмет договору, що дозволяє максимально конкретизувати параметри об'єкта авторського права, що створюється, в іншому випадку виникає ризик визнання договору неукладеним внаслідок неузгодженості сторонами істотної умови про його предмет. Цей висновок підтверджується судовою практикою. Так, Верховним Судом у постанові від 19.07.2020 у справі №278/356/20 вказав: «оцінюючи положення договору, що стосуються об'єкта авторських прав як другого твору автора, що включає повість і оповідання, не може погодитися з твердженням

судів апеляційної та першої інстанцій у тому, що твір, яке автор зобов'язується створити, визначено цілком конкретно; - способи використання об'єкта авторського права або умова про відчуження замовнику виключного права на об'єкт, який має бути створений автором; - термін створення та передачі замовнику об'єкта авторського права; - наявність у відплатному договорі умови про розмір винагороди автора або порядок його визначення [52, с. 108].

Договір про створення на замовлення програми для ЕОМ та бази даних. Хотілося б виділити ще один вид договору, за своєю правовою конструкцією (предметом) схожий із договором авторського замовлення. Однак такий договір має низку відмінностей. Насамперед підрядником (виконавцем) створюваного на замовлення об'єкта інтелектуальної діяльності може бути як громадянин, так і юридична особа. При укладанні договору необхідно звертати увагу на наявність у цьому договорі наступних умов: - предмет договору, згідно з яким одна сторона (підрядник) зобов'язується на замовлення іншої сторони (замовника) створити обумовлену договором програму для ЕОМ або базу даних на матеріальному носії або в іншій формі. При цьому слід звернути увагу на необхідність докладної конкретизації об'єкта, що створюється, із зазначенням його технічних параметрів, характеристик, набору необхідних функцій тощо; - термін створення та передачі замовнику об'єкта; - наявність у відплатному договорі умови про розмір винагороди підрядника (виконавця) або порядку його визначення [45, с. 78].

Наступним правовим документом, що здійснює регулювання суб'єктивних авторських прав є ЗУ «Про авторське право і суміжні права». Відмітимо, що вказаний нормативно – правовий акт регулює як загальні питання, що визначають суть суб'єктивних авторських прав так і спеціальні питання. Розглядаючи даний правовий документ, хочемо звернути увагу на службові твори. Так, ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» дає визначення поняття «службовий твір». За загальним правилом, за автором зберігаються лише особисті немайнові права, проте майнові права належать роботодавцю, з яким автор перебуває у трудових відносинах. Водночас норма є

диспозитивною, отже, сторони своєю угодою мають право змінити її зміст. Крім того, роботодавець зобов'язаний розпочати використання службового твору протягом трьох років з моменту, коли працівник передав твір у його розпорядження. Якщо ж роботодавець не приступив до використання твору протягом зазначеного терміну, або не передав виключних прав на нього іншій особі або не повідомив автора про своє рішення зберегти твір у таємниці, роботодавець втрачає виключне право на твір, і це право переходить до працівника - автора службового твору.

Для того, щоб визнати за твором статус службового, необхідно звернути увагу на таке: - у трудовому договорі, посадових інструкціях, інших документах роботодавця, які є невід'ємною частиною трудового договору, мають бути зазначені обов'язки працівника-автора щодо створення об'єктів авторського права із зазначенням їх конкретних видів; - розробити систему передачі роботодавцем автору службових завдань створення конкретного об'єкта авторського права і передачі автором роботодавцю створених об'єктів авторського права. Її можуть складати документи, що дають уявлення про те, який конкретно твір, ким і в які терміни створюється (наказ, службові завдання тощо) [100, с. 73].

Якщо у трудовому договорі чи іншому внутрішньому документі не міститься прямий обов'язок працівника-автора щодо створення твору (навіть якщо автор є штатним працівником і для створення твору використовував матеріали та обладнання, що належать роботодавцю), то твір не є службовим, отже, права на його використання автоматично не переходять до роботодавця та залишаються за автором. Цей висновок підтверджується існуючою судовою практикою. Наприклад, в постанові Хмельницького апеляційного суду від 12.07.2021 року у справі №365/987/21 судом дано такі роз'яснення:

«Виключні права на використання службового твору належать особі, з якою автор перебуває у трудових відносинах (роботодавцю), якщо у договорі між ним та автором не передбачено інше. Із зазначеної норми права випливає, що для встановлення факту належності виключних авторських прав на

службовий твір необхідно довести, що твір створено у порядку виконання службового завдання, виданого роботодавцем фізичній особі за наявності укладеного між ними трудового договору, якщо в цьому договорі не передбачено інших умов передачі виключних майнових авторських прав, ніж це зазначено у законі». Таким чином, ця норма зобов'язує роботодавця погоджувати з автором та виплачувати йому винагороду (гонорар) за кожен вид використання службового твору, крім заробітної плати та інших виплат, премій, надбавок тощо, передбачених трудовим договором та законодавством про працю [39].

Крім того, суб'єктивні авторські права регулюються: Кримінальним кодексом України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Митним кодексом України, Господарським процесуальним кодексом України, що встановлюють міру відповідальності за порушення авторського права та порядок притягнення порушників до відповідальності. Окрім того, важливе значення у системі нормативно – правового регулювання суб'єктивних авторських прав відіграють укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, акти центральних органів виконавчої влади та судова практика, які на сьогоднішній день становлять досить велику кількість.

Коротко розглянемо питання здійснення суб'єктивних авторських прав, який згадується у ст. 428 ЦК України. Зауважимо, що О. В. Вавілін у своїх роботах визнає рівнозначними поняття здійснення права та реалізація права [14, с. 38], тоді як Т. В. Дерюгіна вважає здійснення права формою реалізації права як виконання обов'язків [30, с. 13]. На думку Т. А. Пилипової, у рамках здійснення прав уповноважена особа задовольняє свої потреби та інтереси шляхом вибору певного варіанту поведінки на основі наявних у нього юридичних можливостей [98, с. 55]. Ця точка поділяється в науці цивільного права у зв'язку з тим, що за допомогою здійснення суб'єктивного цивільного права відбувається задоволення індивідуальних та суспільних потреб, тобто досягається мета права, оскільки здійснення права завжди націлене на конкретний результат [74, с. 23].

Щодо інтересів в авторському праві можна вказати позицію В. А. Хохлова, який зазначив, що в основі авторського права лежить заборона відтворення твору іншими особами. Тому, на думку В. А. Хохлова, першими, серед авторських прав з'явилися право авторства та право автора визначати можливість використання твору третіми особами [106, с. 109]. Отже, початковою метою авторського права є задоволення інтересів авторів. Ситдикова Р. І. вказує, що внаслідок розвитку авторського права та інформаційного суспільства сучасне законодавство у сфері авторського права спрямоване на забезпечення балансу приватних, суспільних та публічних інтересів [93, с. 42]. Разом з тим, досліджуючи питання здійснення авторських прав слід враховувати, що авторські права, по суті, є абсолютними.

Позиція про те, що поняття «реалізація права» рівнозначне поняттю «здійснення права», найкраще підходить для опису процесу здійснення зобов'язальних прав (відносного суб'єктивного права), що виникають у цивільно-правових відносинах, де уповноважена особа не може вважати свої права та інтереси реалізованими, поки зобов'язуюча особа не виконає своїх зобов'язань. В. В. Груздев у зв'язку з цим зазначає, що виконання цивільно-правового обов'язку, що кореспондує абсолютному праву, є лише умовою (обставиною) здійснення прав, оскільки досягнення мети здійснення абсолютного права залежить тільки від поведінки правовласника, в той час як зобов'язуюча особа повинна утримуватися від дій [29, с. 91]. Так, з аналізу низки норм книги четвертої ЦК України слідує, що дії необмеженого кола зобов'язаних осіб у авторському праві є лише умовою (обставиною) для реалізації прав авторами та іншими правовласниками. Водночас норми ЦК України передбачають укладання договорів, у яких зароджуються правовідносини відносного характеру.

Таким чином, у ряді випадків для визнання автором або правовласником своїх прав та інтересів реалізованими у повному обсязі, необхідна активна дія для виконання, кореспондуючою авторському праву, обов'язки як і в зобов'язальному праві. З урахуванням того, що у сфері авторського права

виникають правовідносини відносного характеру, визнання рівнозначними понять здійснення прав та реалізація прав (формою останнього якого є виконання обов'язків) дозволить дослідити питання здійснення авторських прав у взаємозв'язку з процесом виконання обов'язків.

Так, у своїй дослідницькій роботі Ситдикова Р. В. виділила та описала такі види інтересів, що охороняються в авторському праві: приватні інтереси авторів та правовласників, що забезпечуються шляхом закріплення авторських прав на творчі твори, визнання автора, забезпечення можливості контролю за використанням творів та отримання від цього матеріальної вигоди; суспільні інтереси - можливість доступу до творів науки, літератури та мистецтва з метою освіти, культурного розвитку, обміну інформацією. Дотримуючись загального правового принципу єдності прав і обов'язків, Н. І. Матузов розумів під правом у суб'єктивному сенсі сукупність суб'єктивних прав та юридичних обов'язків [74, с. 83]. З урахуванням вищевикладеного можна припустити, що при здійсненні авторських прав реалізується авторське право у суб'єктивному сенсі.

В результаті аналізу низки досліджень на тему здійснення цивільних прав ми дотримуємося позиції, що під здійсненням авторських прав слід розуміти не тільки поведінку, виражену в діях, але й у бездіяльності уповноважених осіб. Слід зазначити, що у даному випадку проявляється принцип диспозитивності цивільно-правового регулювання. Отже, здійснення авторських прав, це поведінка, виражена у формі дій (бездіяльності), уповноваженої особи щодо реалізації юридичних можливостей, закладених у суб'єктивному авторському праві.

2. 2. Проблемні аспекти правового статусу суб'єктів авторських прав та шляхи їх вирішення

Найголовнішим суб'єктом авторських прав є автор. Відмітимо, що поняття автора закріплено у ст.1 ЗУ «Про авторське право і суміжні права». Для появи

авторських прав у особи, яка створила твір, не потрібне дотримання будь-яких формальностей, іншими словами, визнання тієї чи іншої особи автором твору не пов'язане з офіційною реєстрацією або отриманням документів, що встановлюють факт, оскільки сам процес створення твору породжує суб'єктивне право автора [99, с. 732].

Творчий характер праці, виявлений особою під час створення твору, є обов'язковою умовою виникнення авторських прав [23, с. 114]. Так, особу, яка переписала вже створений твір, не можна назвати автором цього твору. Другою ознакою, що дозволяє визнати твір об'єктом авторського права, буде об'єктивна форма висловлювання [96, с. 167]. Враховуючи викладене, фахівці авторсько-правової доктрини виділяють дві групи суб'єктивного авторського права: первісне та похідне авторське право.

Автор, результатом творчої діяльності якого стало створення твору, має всю сукупність прав щодо нього в силу самого факту створення, тому він є володарем первісного авторського права. Спадкоємці і правонаступники автора мають похідне авторське право, тому що їх права виникають не в силу створення твору, а на основі інших юридичних фактів: входження в коло спадкоємців за законом або за заповітом, відкриття та прийняття спадщини, укладання договору та ін [25, с. 32]. На нашу думку, виділення первісного та похідного авторського права має практичне значення, оскільки дозволяє визначити, чи виникло суб'єктивне авторське право на твір безпосередньо з процесу створення або шляхом переходу права від автора до інших осіб.

На даний момент, цивільне законодавство автором твору визнає лише фізичну особу, результатом творчої діяльності якої є твір. Проблема правової невизначеності суб'єкта, що має виключне право на твір, була вирішена шляхом надання видавцеві сукупності прав: право використовувати твір, право вказувати та вимагати вказівки свого найменування при використанні твору. Власниками похідного авторського права, поряд з юридичними особами, будуть фізичні особи та публічно-правові установи, які успадкували авторські права від автора твору. У юридичній літературі радянського періоду набула

широкого поширення думка, згідно з якою до спадкоємців переходили лише майнові права, тоді як особисті немайнові права до складу спадщини не входили [95, с. 34].

Одним із дискусійних питань у правозастосовній практиці є визнання авторства щодо тих, хто не є суб'єктом права – тварини та технічні пристрої. Останнім часом відбулася низка судових процесів, у яких позивачами доводився факт належності авторських прав тваринам. Одним із найгучніших стала справа за позовом організації «Люди за етичне ставлення до тварин» проти британського фотографа Девіда Слейтера.

Під час поїздки фотографа до Індонезії у 2011 році, скориставшись фотоапаратом натураліста, павіан Наруто зробив кілька знімків гарної якості, зокрема самого себе, які надалі були поширені у мережі «Інтернет». Д. Слейтер вимагає вилучити розміщені фотографії, оскільки авторські права на них, на його думку, належали йому. Хостинги відмовилися виконати прохання фотографа, оскільки знімки, зроблені твариною, є «суспільним надбанням», як наслідок відбувся судовий розгляд, де авторські права були визнані за Д. Слейтером. Пізніше відбулися такі процеси, де організація захисту прав тварин, відстоювала інтереси павіана. Підсумком численних судових розглядів стала мирова угода, в якій фотограф зобов'язався пожертвувати 25% доходів від продажу зроблених знімків на користь благодійних організацій. Слід зазначити, що незважаючи на «прецедент», авторських прав ніхто не визнав за павіаном Наруто, оскільки, по-перше, Д. Слейтер довів, що спеціально залишив технічні засоби для того, щоб мавпи змогли зробити знімки, а по-друге, роботи тварин, і загалом природи неспроможні охоронятися авторським правом, оскільки вони не є суб'єктами права.

Питання про технічні засоби як «суб'єкти авторського права» набуває все більшої актуальності, оскільки «штучний інтелект» здатний уже створювати художні, музичні та літературні твори. Проте, одним із основних аргументів «проти» розширення кола суб'єктів авторського права є той факт, що за своєю природою технічні засоби є об'єктами, а не суб'єктами права. За такої

обставини не можна виключати авторських прав у особи, яка створила технічний пристрій, здатний на створення твору, що має ознаки об'єкта авторського права. В цілому, можна констатувати, що тварини і технічні засоби не можуть мати авторських прав, оскільки не є суб'єктами права в цілому і, відповідно, не мають правосуб'єктності.

Щодо правового статусу суб'єктів авторського права, відмітимо, що тільки автор має спочатку всі права на створений ним твір (крім службового твору). Це можна порівняти з одноосібним володінням річчю - ніхто не має права вилучити її без дозволу власника. У творця твору авторські права формуються з моменту, коли отриманий результат творчої діяльності формується в об'єктивну форму, що забезпечує його сприйняття іншими людьми.

Таким чином, підставою набуття правового статусу «автора твору» (тобто суб'єкта первісного авторського права) потрібен певний юридичний факт - створення твору. Ця особливість визначає, що автором може стати будь-яка фізична особа незалежно від статі, віку, громадянства та стану дієздатності. Підставою набуття похідного авторського права є юридичний факт, що характеризується переходом права від однієї особи до іншої: договірне правонаступництво та правонаступництво згідно із законом. Особливості правового статусу цієї групи суб'єктів визначаються галузевим законодавством (спадковим чи договірним). Іншими словами, на відміну від автора твору, правонаступник має спочатку набути певний статус (наприклад, статус спадкоємця), який дозволить надалі набути похідні авторські права.

Іншим важливим елементом, який визначає основні характеристики правового статусу, є принципи права (правове регулювання). У найзагальнішому розумінні принципи права відбивають закономірності життя, перетворюючи в основу змісту права, одночасно укладаючи у собі стійке уявлення про справедливе і належне у правовому регулюванні [96, с. 18]. З одного боку, принципи адресовані державі, яка за допомогою правотворчих органів закріплює їх та буде відповідно до них діяльність своїх правозастосовних органів. З іншого боку принципи є «еталоном» можливої чи

бажаної (правомірної) поведінки для суб'єктів права, діяльність яких підпадає під відповідну сферу правового регулювання [25, с. 161].

Наступна особливість правового статусу суб'єктів авторського права полягає у його структурі, головною особливістю якої є широке коло прав, представлений виключними та особистими правами, але не обов'язків. Про це свідчать як дослідження, присвячені правовому статусу суб'єктів авторського права, де увага приділяється лише правам. Так, основний, і, в цілому, єдиним обов'язком автора є необхідність визнавати та дотримуватися прав третіх осіб, у тому числі інших авторів. Щодо обов'язків, що встановлюються угодою про передачу виключних прав або впливають із договірного правонаступництва та правонаступництва згідно із законом, то вони визначаються галузевим законодавством (спадковим чи договірним).

В авторсько-правовій доктрині традиційно права поділяються на дві основні категорії: особисті немайнові та майнові права (у чинних нормах законодавства виключні права). Немайнові права визнають як творчі інтереси автора, пов'язані з суспільною оцінкою твору. У свою чергу майнові права мають економічну цінність і підлягають грошовій оцінці, внаслідок чого можуть передаватися третім особам у порядку правонаступництва.

Досліджуючи питання правового статусу суб'єктів авторського права необхідно звернути увагу на множинність таких суб'єктів. Так, у суб'єктному складі цивільних правовідносин прийнято виділяти уповноважену та зобов'язуючу сторони, інтереси яких протиставляються та кореспондують один одному. Разом з тим на боці як уповноваженої, так і зобов'язаної особи може бути присутнім два і більше суб'єкти, що мають не аналогічні права (обов'язки), а ті самі права (обов'язки). Дані ситуації називаються в теорії цивільного права множинністю. Авторські правовідносини як різновид цивільно-правових допускають множинність у двох випадках: при створенні одного твору науки, літератури, мистецтва декількома особами та при наслідуванні авторських прав двома і більше спадкоємцями.

Чинне цивільне законодавство, а саме ст. 436 ЦК України, виходить із того, що «права на результат інтелектуальної діяльності, створені спільною творчою працею двох і більше громадян (співавторство), належать співавторам спільно». Звісно ж, що ця норма сформульована нечітко, у зв'язку з чим під співавторством можна розуміти і результати інтелектуальної діяльності, і спільну творчу працю двох і більше громадян.

На дуалізм законодавчого поняття «співавторство» вказує і Е. П. Гаврилов, який, коментуючи ст. 436 ЦК України, пише, що поняття «співавторство» «розуміється і як процес створення твору за згодою між двома або декількома авторами, і як результат такої угоди – спільно створений твір» [22, с. 128]. Слід зазначити, що раніше даний автор розумів співавторство як «факт створення твору двома чи більшою кількістю осіб».

П. У. Степанов дотримується думки, що співавторство - це «такий правовий режим твору, у якому його юридичну долю визначає один або кілька осіб» [56, с. 201]. Отже, зазначений вчений поняття «співавторство» відносить до характеристики самого твору, створеного працею двох і більше громадян. М. А. Невська, Є. Є. Сухарєв та Є. М. Тарасова зазначають, що «говорячи мовою юридичної термінології, співавторство у найширшому значенні є однією з форм реалізації авторських правовідносин». Однак ці автори зупиняються на розумінні співавторства як правового інституту, що регламентує «суспільні відносини, які складаються з приводу створення та використання об'єкта авторських прав (твори, винаходи і т. д.) спільними зусиллями двох або більше суб'єктів (авторів)» [76, с. 203]. Таким чином, М. А. Невська, Є. Є. Сухарєв та Є. М. Тарасова розуміють співавторство з об'єктивної точки зору.

З огляду на всі зазначені вище позиції та з метою визначення сутності співавторства розглянемо його ознаки. Аналіз ст. 436 ЦК України дозволяє нам виділити основну ознаку - це участь у створенні твору двох і більше громадян, тобто спільну працю. Спільну працю у найзагальнішому вигляді можна розуміти, як працю, здійснювану разом, як спільний процес. Однак в авторському праві, враховуючи ідеальний характер об'єкта, що створюється,

спільність слід трактувати не як обов'язкова єдність творчого процесу, а як спрямованість на досягнення конкретного кінцевого результату, в якості якого виступає твір. Як правильно вказує А. І. Зирянов, «для правової сфери важливо не те, як і в якій формі працювали співавтори, а те, що твір став результатом їх спільних зусиль» [42, с. 24]. Співавтори можуть працювати порізно, але результат їхньої праці має бути єдиним. Ця єдність зберігається і тоді, коли робота складається із самостійних розділів, які можна використовувати окремо.

На думку В. А. Дозорцева, при створенні одного єдиного твору спільною творчою працею кількох осіб важливе не спільне здійснення процесу праці, а створення єдиного твору. Ці особи могли працювати над твором не тільки не спільно, але навіть без домовленості одна з одною, абсолютно незалежно. Важливо лише, щоб єдиний твір був результатом творчої праці кожного із співавторів і діяльність спрямована на створення твору у співавторстві [33, с. 80].

Ю. З. Харитонova звужує поняття спільної праці, спільно досягнутого результату [105, с. 26]. Слід зазначити, що будь-яка участь певного колективу осіб у створенні твору буде співавторством. Розглянутий інститут передбачає творчий внесок у створення твору, оскільки автором визнається громадянин, творчою працею якого створено результат інтелектуальної діяльності (ст. 1 ЗУ «Про авторське право і суміжні права»). Як зазначає О. В. Калятін, співавторство передбачає певну єдність задуму, активний вплив співавторів на творчість один одного [48, с. 104]. У зв'язку з цим не визнаватимуться співавторами особи, які не внесли особистого творчого вкладу у створення твору, зокрема які надали технічне, консультаційне, організаційне чи матеріальне сприяння автору.

Отже, ст. 436 ЦК України закріплює дві ознаки співавторства: по-перше, це участь у створенні твору двох і більше осіб, по-друге, творчий внесок кожного із співавторів. Тут, однак, треба враховувати, що творча участь співавторів має проявитися у створенні такого твору, результат якого має єдність форми та змісту або достатній внутрішній зв'язок різних форм при

єдиному змісті. Водночас у науковій літературі виділяють ще одну ознаку співавторства – наявність угоди між співавторами. Свого часу Пленум Верховного Суду СРСР вказав, що «співавторство двох або більше осіб на твір науки, літератури чи мистецтва виникає у разі, коли кожен із них за взаємною угодою вніс у цей твір свій творчий внесок». При цьому Пленум Верховного Суду СРСР підкреслив, що, по-перше, угода може бути досягнута на будь-якій стадії створення твору або після його завершення, а по-друге, через закон співавторство може виникати і за відсутності такої угоди.

Ставлення до наявності угоди як ознаки співавторства є неоднозначним. Зокрема, Е. П. Гаврилов вважає, що «така угода – усна чи письмова – обов'язково має існувати. Відсутність такої угоди ніколи і за жодних умов не призводить до співавторства» [22, с. 301]. Інші автори вважають, що «угода про співавторство не є центральною передумовою виникнення самих правовідносин співавторства, оскільки співавторство виникає в результаті безпосередньої фактичної участі двох або більше осіб у створенні твору. Таким чином, договір про співавторство є другорядним, до певної міри навіть факультативною ознакою співавторства» [22, с. 79].

Визнаючи, що спільна робота зі створення колективного твору за загальним правилом ґрунтується на попередній угоді співавторів, М. Я. Кирилова вказувала, що «в певних умовах відносини співавторства можуть виникати і при відсутності домовленості, наприклад, співавторство може бути встановлене судовим рішенням, коли попередньо не було угоди, але фактично твір став результатом творчої діяльності двох і більше осіб» [54, с. 24]. Треба погодитися з Ю. З. Харитонові у тому, що сама по собі угода не породжує співавторство. «Угода про співавторство, - пише автор, - не є можливістю виникнення співавторства без спільної творчої роботи над твором, у результаті якого створено колективний твір» [105, с. 27].

Проаналізувавши ознаки співавторства, можна дійти таких висновків. По-перше, видається необґрунтованим розгляд співавторства як спільно створеного твору або його правового режиму. Твір є кінцевим результатом спільної творчої

праці, об'єктом співавторства. Безперечно, правовий режим твору, створеного у співавторстві, відмінний від творів, створених одним автором, але особливості ці зводяться не до характеристик самої «сукупності ідей, думок та образів, що отримали в результаті творчої діяльності автора своє вираження у доступній для сприйняття людськими почуттями в конкретній формі» [95, с. 32], а до режиму його використання в подальшому. По-друге, не можна співавторство зводити і до створення твору, оскільки взаємини авторів не припиняються після завершення об'єкта. Відповідно до ст. 436 ЦК України надалі автори спільно використовують твір, отримують доходи тощо.

Як видається, співавторство слід розуміти як авторські правовідносини, характеризуються множинністю уповноважених суб'єктів - авторів. Саме ця множинність і породжує особливості об'єкта правовідносин та його змісту. Разом з тим, не можна не відзначити і зворотний зв'язок, саме вплив характеру твору на зміст твору. Як випливає із ст. 436 ЦК України, співавторство буває двох видів: в одному випадку створений у співавторстві твір утворює одне нерозривне ціле; в іншому випадку створений твір складається з окремих частин, що мають самостійне значення, і кожен співавтор може вказати, яку саме частину твору він створював. Перший випадок співавторства називається неподільним співавторством, а другий - ділимим (роздільним) співавторством.

На нашу думку, головною відмінністю роздільного співавторства від нероздільного є те, що в неподільному співавторстві, враховуються особливості самого твору, співавтори мають спільні авторські права, отже, немає юридичної можливості використання окремих створених ними частин твору. У цій ситуації авторське право належить всім авторам спільно. Саме тому стосовно даного виду співавторства ст. 436 ЦК України також закріплює, що жоден із співавторів немає права без достатніх на те підстав заборонити використання такого твору. У зазначеному випадку названа правова норма видається цілком виправданою.

Щодо питання про доходи, отримані в результаті використання твору, то відповідь на нього також багато в чому залежатиме від виду передбаченого у

законодавстві співавторства. Так, аналіз ст. 436 ЦК України дозволяє дійти висновку, що доходи від спільного використання (об'єкта, що охороняється) розподіляються між усіма правласниками порівну, якщо угодою між ними не передбачено інше. При цьому аналіз чинного законодавства дозволяє зробити висновок про те, що якщо співавторство є роздільним, то доходи від нього не розподіляються між усіма авторами: вони залишаються у власності автора, який здійснював «індивідуальне» використання. Разом з тим, якщо використання відбувалося в рамках нероздільного співавторства та угода про розподіл доходів не укладена (або це питання в ньому не врегульоване), таке використання вважається «спільним» (загальним) і отримані всіма авторами доходи мають ділитися порівну.

Таким чином, підбиваючи підсумок, слід зазначити, що під співавторством слід розуміти множинність суб'єктного складу в авторських правовідносинах. Наявність безлічі осіб, які спільно направили свої творчі зусилля на створення твору, визначає особливість змісту відповідних правовідносин, а також специфіку правового режиму створеного твору науки, літератури, мистецтва.

2. 3. Особливості об'єктів авторських прав за законодавством України та критерії їх охороноздатності

Питання об'єктів авторських прав традиційно є актуальними в юридичній практиці, оскільки на їх вирішенні ґрунтується поширення норм авторського права на будь-який твір або явище з усіма наслідками у вигляді придбання та реалізації авторських прав. Правове регулювання об'єктів авторського права виступає ст. 433 ЦК України та ст. 8 ЗУ «Про авторське право і суміжні права». Цікавим є той факт, що закріплюючи перелік об'єктів авторського права законодавець починає його з твору, як об'єкту авторського права. Відмітимо, що чинне законодавство не містить легального визначення поняття твору. Це призводить до того, що на практиці виникають труднощі у визначенні природи того чи іншого твору як об'єкту авторського права. Тому при визначенні

конкретного результату інтелектуальної діяльності як твору, що охороняється авторським правом, виявляються і враховуються його базові кваліфікуючі ознаки.

Традиційно виділяють таку ознаку твору, як об'єкта авторських прав, що охороняється, - критерій творчості, що в науці трактується з позицій суб'єктивного або об'єктивного підходів. Прихильники суб'єктивного підходу [24, с. 297] виходять із того, що творчий твір відбиває особистість та індивідуальність автора [34, с. 280], є результатом складного психоемоційного процесу [77, с. 32]. Інші вчені дотримувалися об'єктивного підходу, за яким умовою надання твору правової охорони виступає нетворчий характер діяльності автора, а творчий характер досягнутого ним результату, що відповідає ознакам новизни та оригінальності [23, с. 83]. Як видається, ці підходи не слід протиставляти як взаємовиключні.

Наявність оригінального результату, за загальним правилом, дає підстави припускати, що автор створив унікальний і неповторний твір, по-новому зобразив дійсність, що описується. Якщо його авторство заперечується, виникають обґрунтовані сумніви у його творчості, то при оцінці створеного ним твору, безумовно, враховуватиметься особистісний, суб'єктивний фактор. Ряд авторів зазначають, що у закордонних правових системах спостерігається тенденція до спрощення підходів до критерію творчості та творчої діяльності [53, с. 117]. Йдеться про такі результати інтелектуальної діяльності, які мають дуже невисоку творчу складову: аматорські та документальні фотографії, географічні та інші карти.

Слід визнати, що певна раціональна думка в такому підході є, оскільки сам перелік творів, що охороняються, закріплений у ст. 433 ЦК України та ст. 8 ЗУ «Про авторське право і суміжні права», не містять вичерпного переліку таких об'єктів та побудований з використанням певної своєрідної ієрархії. Починається він з літературних творів і закінчуються географічними, геологічними та іншими картами, планами, ескізами та творами, творчий рівень яких є досить умовним.

Крім картографічних творів, він включає «фотографічні твори і твори, створені способом, аналогічним фотографії», критерій творчості яких проявляється неоднозначно. Кожен із нас володіє певними навичками поводження з фототехнікою, чому сприяє сучасний рівень відповідних технічних пристроїв та програмних засобів, що дозволяють будь-якій середньостатистичній людині відчутти себе фотохудожником. Виникає проблема визначення авторства відповідних фоторобіт.

Щодо фотографій судова практика йде шляхом визнання творчим твором будь-якої фотографії, навіть створеної за мінімальної творчої праці, використовуючи об'єктивний критерій щодо фотографічних творів з незначним обсягом творчості, при оцінці яких важко врахувати особливості особистості авторів. Відповідно, суди виходять із критерію оригінальності та неповторності при паралельній творчості різних осіб, у тому числі якщо ці відмінності незначні.

Поширеність саме об'єктивного підходу обумовлена наявністю зовні об'єктивованого творчого результату у вигляді твору науки, літератури чи мистецтва, який є неповторним у порівнянні з іншими подібними результатами. Така неповторність сама собою є достатньою підставою для надання правової охорони та інших доказів виникнення суб'єктивного авторського права не вимагає. У широкому сенсі творчість необхідно трактувати як створення чогось нового, що раніше не зустрічається в предметній, соціальній, правовій чи іншій реальності, чи то нові об'єкти матеріального світу чи властивості звичних речей, схеми поведінки чи комунікацій, нові знання чи образи тощо [11, с. 103].

Норма ст. 433 ЦК України, на перший погляд, визначає об'єктивний підхід до оцінки результату творчої діяльності щодо його охороноздатності. Оригінальними будуть визнаватись усі твори як результати інтелектуальної діяльності, які не є копіями вже існуючих творів. Саме на цьому підході засновано презумпцію творчості, з якої суди виходять, вирішуючи суперечки про визнання та захист прав на твори науки, літератури та мистецтва. Слід зауважити, що на відміну від презумпції авторства, яка прямо закріплена в ст.

435 ЦК України, презумпція творчості виводиться із загального змісту закону шляхом взаємопов'язаного тлумачення тих норм, в яких зазначений критерій творчості. Відсутність прямого закріплення презумпції творчості заповнюється судовою практикою. Це впливає з п. 18 постанови Пленуму Верховного Суду України від 4 червня 2010 року «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав».

Вирішуючи такі спори, суди виходять із первинності об'єктивного критерію, який втілюється у двох матеріально-правових презумпціях – презумпція авторства та презумпція творчості, які можуть спростовуватись висновками спеціальних авторознавчих експертиз [114, с. 7]. Отже, оцінка результату творчої діяльності на стадії розгляду справи набуває суб'єктивного характеру, її мета – встановити наявність саме творчої складової інтелектуальної діяльності, яка і надає досягнутому результату якості оригінальності та відносної новизни. Слід зауважити, що специфіка інтелектуальної діяльності у сфері наукової, літературної та художньої творчості нерозривно пов'язана з такою властивістю особи, як обдарованість, здатність творити. Творчість спрямована на створення нового інтелектуального продукту, який би торкався естетичних почуттів публіки. Тому заради високого рейтингу та особистого задоволення, престижу, будь-який автор прагне створити такий продукт якнайкращої якості, що, звичайно, вдається не всім.

У зв'язку з цим можна виділити різні рівні творчості:

1) творчість середнього рівня, яка пов'язана з раціональним упорядкуванням знань, їх співвіднесенням та зручним уявленням і не обов'язково передбачає обдаровуваність;

2) творчість високого рівня, що включає такий суб'єктивний чинник, як інтуїцію, що дозволяє автору впливати на емоційну сферу людини, змусити його повністю занурюватися в сюжет, співпереживати героям, що при створенні твору художньої творчості неможливо без урахування особистісного фактора. Іншими словами, будь-який твір має відбиток особистості автора,

підкреслює його індивідуальність і, як наслідок, його неповторний (унікальний) авторський стиль (мова) [82, с. 60].

При визначенні рівня творчості неабияке значення має такий особистісний фактор, як рівень компетенції автора у тій чи іншій сфері творчості. Йдеться про коло тих питань, у яких людина добре обізнана. Безумовно, компетентність автора перебуває у відносинах із рівнем його обдарованості, відтак має бути тісний зв'язок його знань та творчості. Чим більшою кількістю знань володіє автор, тим різноманітнішими будуть його підходи під час вирішення творчих завдань. У зв'язку з цим слід дотримуватися комплексного (об'єктивно-суб'єктивного) підходу щодо критерію творчості, який поєднує переваги вищевказаних підходів.

Слід зауважити, що авторське право охороняє саме форму твору, а не його зміст. Твір вважається створеним і термін дії виключного права на нього починається з того моменту, коли воно виражене в будь-якій об'єктивній формі. У вітчизняному цивільному законодавстві такий підхід є традиційним, він закріплений у ст. 433 ЦК України. За допомогою об'єктивної форми вираження твір стає здатним до чуттєвого сприйняття людиною, їй стають доступними та зрозумілими ідеї, думки та образи, втілені в ньому. Виражений в об'єктивній формі твір може бути підданий зовнішній оцінці з метою підтвердження або спростування презумпції авторства, що оспорується, і презумпції творчості.

Крім того, важливим є той факт, що, будучи вираженим в об'єктивній формі, твір набуває самостійного існування в предметній або віртуальній реальності, стає здатним до подальшого використання, у тому числі без безпосередньої участі автора, але, як правило, з його дозволу. Подальше доведення твору до загального відомства здійснюється за допомогою багаторазового відтворення твору у тій самій чи іншій формі. Це може бути створення матеріальних копій (тиражування), аудіо - та відеозапис, створення цифрової копії з наступним записом у пам'ять комп'ютерного пристрою. Дана

властивість об'єктивної форми, ряд авторів виділяє як самостійну ознаку твору, що визначається як здатність до відтворення [101, с. 40].

Слід зазначити, що у цьому контексті термін «відтворення» трактується у вузькому значенні як «створення копії», як із способів використання твору, передбачений нормами ст. 441 ЦК України. У зв'язку з цим будь-яке явище об'єктивної реальності здатне до відтворення, копіювання в будь-якій формі. Таким чином, слід погодитися з тими авторами, які стверджують, що об'єктивна форма твору та відтворюваність становлять єдину ознаку [68, с. 101].

Об'єктивна форма твору – це встановлений законом спосіб фіксації твору в такий спосіб, що він стає доступним для сприйняття людськими почуттями, для зовнішньої оцінки та подальшого відтворення у тій самій чи іншій формі. Критерій творчості, щодо якого необхідно дотримуватися комплексного (об'єктивно-суб'єктивного) підходу, і об'єктивна форма твору є базовими ознаками будь-якого твору незалежно від сфери інтелектуальної діяльності.

Твір як об'єкт авторських прав – це результат творчої діяльності у сфері науки, літератури та мистецтва, що виражає ідеї, поняття та (або) образи, зафіксовані в будь-якій об'єктивній формі, таким чином, що він стає доступним для сприйняття людськими почуттями, для його зовнішньої оцінки та подальшого відтворення в тій же чи іншій формі. Зауважимо, що творами літератури можна вважати будь-які результати творчої праці, створені за допомогою мови (письмові твори). До творів науки відносяться як літературні наукові праці, так і креслення, плани, карти і схеми. До об'єктів авторських прав також відносяться програми для ЕОМ.

Як зазначалося вище, авторське право охороняє форму, а не зміст творів. Необхідно враховувати, що використання змісту твору, частин змісту іншого твору не є створенням твору. Слід також зазначити, що складові і похідні твори мають вторинний характер, оскільки створюються з урахуванням інших творів, зокрема матеріалів, які є об'єктами авторського права. До похідних належать переклади, обробки, анотації, реферати, резюме, огляди, інсценування,

аранжування та інші переробки творів науки, літератури та мистецтва, а також екранізації, інші заходи, що представляють собою переробку інших (оригінальних) творів. При створенні похідного твору відбувається певне запозичення елементів оригінального твору, але при цьому похідний твір втілюється в іншій зовнішній формі, що надає творчу самостійність. Традиційно норми ЦК України містять положення про те, що авторські права поширюються на оприлюднені і на неоприлюднені твори, виражені в будь-якій об'єктивній формі (матеріальній формі), у тому числі в письмовій, усній формі (у вигляді суспільної вимови, суспільного виконання), у формі зображення, звуко - або відеозапису, в об'ємно-просторовій формі.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що в чинному законодавстві України не вирішено питання про локальні нормативні акти. У зв'язку з цим офіційні документи, що видаються юридичними особами, не можуть охоронятися авторським правом, яке передбачає обмеження у користуванні твором. Авторські права поширюються на частину твору, на його назву, на персонаж твору, якщо за своїм характером вони можуть бути визнані самостійним результатом творчої праці автора та відповідають вимогам, встановленим ЦК України.

Таким чином, охороні авторським правом підлягає не лише твір загалом, а й будь-яка його частина, яка, у свою чергу, може бути самостійним результатом творчої діяльності та піддаватися охороні як окремий твір. Крім того, вважаємо, що необхідно в главу 36 книги 4 ЦК України, внести поняття творчої діяльності та творчої праці, оскільки власники авторських прав порушують права самих авторів, публікуючи твори без вказівки на ім'я автора, а вказуючи лише найменування видавництва.

Введення поняття творчої праці до Цивільного кодексу України дозволить, на нашу думку, скоротити кількість порушень у сфері авторського права та надасть більше можливостей істинним авторам творів публікувати свої результати інтелектуальної діяльності та отримувати прибуток від реалізації своїх майнових прав на ці твори.

2. 4. Аналітико – правова характеристика правопорушень у сфері авторських прав

Значні соціальні, економічні та політичні зміни, з одного боку і швидкий прогрес у галузі технології - з іншого, призвели до змін уявлень про авторське право. У новій ситуації виникла необхідність забезпечення балансу, коли автор твору отримує адекватну винагороду і розмір цієї винагороди не суперечить суспільним інтересам і потребам. Саме цей баланс між інтересами суспільства і особистості треба дотримуватися все більш ретельно, особливо в країнах, що розвиваються - і в контексті створення їх власного авторського права і в контексті міжнародної охорони авторського права. На практиці відбуваються порушення суб'єктивних авторських прав авторів та інших правовласників. Найпоширеніші види порушення, це: 1) плагіат; 2) контрафакція. Вони обидва припускають той чи інший спосіб недозволеного використання твору, що охороняється авторським правом.

Плагіат - означає, що одна особа чужий твір видає за свій власний. Плагіат (Plagium) з латинського означає «викрадення людини в рабство», мабуть з розвитком права, трансформуючись, почало виходити з розуміння викрадення інтелектуальної праці людини, без зазначення джерела запозичення. На практиці буває складно визначити плагіат. Німецький філософ Гегель з цього приводу говорив: «На запобігання плагіату впливає почуття честі, або почуття честі спричинило свою дію, покінчило з плагіатом, або плагіат перестав бути противним честі, і почуття цієї противності зникло» [83, с. 102]. Згідно думки Ісупової І. В. всі німецькі автори сходяться до єдиної думки, що при плагіаті мова йде про запозичення творчих елементів з іншого твору, при цьому плагіат не пов'язаний з присвоєнням твору, а з порушенням прав щодо цього твору, що носять в першу чергу немайновий характер, так як порушується право автора називатися автором твору [47, с. 28].

Плагіат пов'язаний не з присвоєнням твору, а з порушенням прав щодо цього твору, що носять насамперед немайновий характер, оскільки

порушується право автора називатися автором твору, тобто порушується право авторства. Той, хто надає собі ідею і першим представляє її в літературному творі, не є порушником права, оскільки зміст твору сам по собі не охороняється [117, с. 49]. Ми повністю підтримуємо цю точку зору при кваліфікації плагіату як порушення суб'єктивного авторського права.

Не слід плутати такі поняття як цитування та плагіат. Під цитуванням розуміється включення однієї чи кількох уривків з твору одного автора до твору іншого автора. Цитування є обмеженим явищем, але сьогодні немає критерію щодо обмеженого цитування. Для цього необхідно проводити межі між допустимим цитуванням і плагіатом. Необхідно звернутися до практики судів США, де сумлінним цитуванням визнається до 25% від цитованого твору [5, с. 48]. Дослідженням цієї проблеми в Німеччині займалися низка німецьких вчених, серед них: Kastner Klaus, Hans Hugo Ritter, Walter Becker-Bender, Fritz Hansen. Вони виробили чітку розмежувальну лінію між плагіатом та вільним цитуванням. Основною з них є умова про вказівку імені автора та джерела запозичення. Метою цитування є сприяння культурному розвитку. Виходячи з судової практики, цитувати, означає встановлювати контакт із твором іншого автора у вигляді повної чи часткової передачі його твору у межах власного твору [116, с. 362]. Розрізняють за об'ємом малі та великі цитати. Залежать вони від мети цитування та виду твору. У самостійній літературній роботі допустимі лише невеликі цитати, а в самостійній науковій роботі, навпаки, можуть використовуватися великі цитати [47, с. 118].

На думку Побєдоносцева К. П. не підходять під поняття про протизаконне передрукування (цитування): 1) помірний передрук окремих місць твору з чужого твору. Сюди відноситься випадкове (тобто не постійне, без наміру скористатися чужою працею) передрук якоїсь надрукованої дрібної статті, що не займає більше 1 друкованого листа. Немає порушення закону - передрук з інших видань політичних новин, які стосуються наук, словесності та мистецтва, із зазначенням джерел, звідки вони були запозичені. Не є передрук – застосування відривку з чужого твору з посиланням на ту книгу, якщо в

посиланнях вміщено в складності не більше 1/3 частини книги (перевищує один друкований лист); 2) помірні запозичення з чужих творів - уривків і дрібних статей для поміщення в спеціальних збірниках. Сюди відносяться хрестоматії та інші навчальні книги, навіть якщо запозичення в цілому становить більше одного друкованого листа [84, с. 604].

Головною відмітною ознакою того, чи є твір плагіатом чи ні, можна назвати творчістю. Ознака творчості полягає не стільки в новизні, в пізнанні невідомого чи унікальності як відсутності аналога, скільки в тому, як бачить і осмислює відповідний факт, явище, обставину, конкретний творець твору [78, с. 44]. Твір оригінальний і новий, коли він індивідуальний, неповторний. Унікальність логіки ідей - це осмислені образи автора, власне ідеї. Мова - це безпосередня дійсність думки [71, с. 249]. Під ідеєю у філософському словнику розуміється зоровий або наочний образ. У цьому випадку під ідеєю розуміється сюжет чи послідовність дій, відповідно до Закону воно не охороняється і воно не є за загальним правилом порушенням авторського права у вигляді плагіату. Але якщо припустити, що два автори абсолютно однаково написали твори, використовуючи однакові мовні звороти, характеристики героїв - то це явно плагіат, зауважте, незалежно один від одного. І ось тут для доказової бази на захист автора можна навести «унікальність логіки ідей», адже кожен автор пише характерною йому особливістю (наприклад, кожен художник малює за своєю технікою написання полотна). Як явище, логіка ідеї є у кожному творі [104, с. 217].

На сьогоднішній день величезною проблемою авторського права в цілому є порушення як контрафактна продукція. Контрафакція - це несанкціоноване відтворення, подання або опублікування твору у будь-який спосіб. Іншими словами, на побутовій мові «підробка». У сучасній мові все частіше використовуються два нові терміни - «піратство» та «бутлегерство». «Піратство» означає недозволене виготовлення екземплярів механічних записів або друкованих виробів твору та таємний їх продаж. Копіювання обкладинки або оформлення буває настільки майстерним, що покупці (а іноді навіть самі

виробники) виявляються спантеличеними і приймають підробку за оригінал. Такі порушення прямо не торкаються результату творчої праці, але володар авторських прав позбавляється справедливої винагороди.

Піратство торкається інтересів усіх, хто бере участь у створенні інтелектуальних творів, їх відтворенні та поширенні, тобто позначається на правах, передбачених системою авторського права [118]. Для боротьби з піратством необхідно задіяти службу експертів, яких у нас, на жаль, мала кількість. Відмітимо, що в Україні з метою профілактики авторських правопорушень діє Українська Антипіратська Асоціація. Вона дозволяє без залучення експертів самостійно виявляти контрафактні примірники. Зарубіжний досвід показав, що з метою запобігання порушення авторських прав деякі країни створюють таблиці «індексів контрафакції». Здебільшого, дані таблиці включають дванадцять пунктів, наявність хоча б одного з них дає підстави вважати відеопродукцію, випущену у світ, порушенням авторських прав. До них зокрема відносять: 1) відсутність поліграфічної упаковки; 2) поліграфічна упаковка оригінальна, має дизайн, відмінний від упаковки відеопродукції, підданої вилученню; 3) підроблене поліграфічне пакування; 4) відсутність оригінальної захисної етикетки; 5) наявність на поліграфічній упаковці або диску підробленої або не відповідної оригіналу голограми; 6) вказівка на поліграфічній упаковці інша, ніж та, яка належить правовласнику; 7) відсутність на упаковці знака охорони авторських і суміжних прав; 8) невідповідність виду та способу упаковки оригінальної упаковки продукції; 9) невідповідність наявної продукції оригіналу; 10) відсутність спеціального тиснення на поліграфічній упаковці; 11) наявність на касеті чи диску двох і більше фільмів; 12) інші відмітні ознаки, які можуть бути виявлені при дослідженні конкретного об'єкта [103, с. 111].

Також центри незалежної комплексної експертизи та сертифікації систем і технологій пропонують використовувати систему критеріїв з охорони комп'ютерних дисків від контрафактності за такими критеріями: 1) наявність на неробочій поверхні диска зображення високої якості, що властиво лише

ліцензійним продуктам; 2) наявність на неробочій поверхні логотипу (товарного знака) виробника продукту; 3) наявність стандартної картонної (пластикової) упаковки, що має, як правило, якісне поліграфічне оформлення з елементами захисту від підробки у вигляді мікродруку, голограми; 4) ліцензійні комп'ютерні програми записуються не більше однієї на кожному диску. Цілком виключається запис на одному диску програм різних правовласників, якщо це комерційна версія; 5) наявність, крім упаковки, додатків до диска у вигляді посібника користувача та (або) ліцензійної угоди [41, с. 222].

Наголосимо, що величезною проблемою на сьогоднішній день є розмежування поняття «плагіат» та «цитовання». Як зазначалося вище, під цитованням розуміється включення одного або кількох уривків з твору одного автора в твір іншого автора. Відповідно до рішення Федерального Суду Німеччини, цитувати означає встановлювати контакти з твором іншого автора у вигляді повної чи часткової передачі його твору у межах власного твору. Пропонуємо запровадити досвід Німеччини шляхом внесення норми права до Закону України «Про авторське право і суміжні права», де буде чітко прописано поняття «цитовання» та межі його застосування.

Щодо плагіату слід зазначити, що на практиці дуже складно довести факт плагіату, оскільки немає законодавчого регулювання, крім відповідальності за дане правопорушення суб'єктивних авторських прав. Як зазначалося вище, плагіат – це запозичення творчих елементів з іншого твору, при цьому плагіат не пов'язаний з присвоєнням твору, а з порушенням прав щодо цього твору, що носять насамперед немайновий характер, так як порушується право автора найменуватися автором твору. Той, хто присвоює собі ідею і першим представляє її в літературному творі, не є порушником права, оскільки зміст твору власними силами не охороняються. Ми повністю підтримуємо цю точку зору при кваліфікації плагіату як порушення суб'єктивного авторського права і більше того, пропонуємо ввести його до Закону України «Про авторське право і суміжні права». Також необхідно ввести в ст. 1 Закону поняття «плагіату» та його ознак, щоб його ідентифікувати на практиці.

Останні технологічні досягнення призвели до того, що піратство набуло стрімких розмірів і загрожує зараз самим основам авторського права. Нові технології в галузі доведення до публіки результатів інтелектуальної діяльності є корисними для суспільства, але з іншого боку, сприяє поширенню піратства. Проведений аналіз порушень суб'єктивних авторських прав дозволяє зробити висновок, що боротися з піратством буде складніше через швидкий стрімкий розвиток нових технологій. Оскільки, споживачі купуючи піратську продукцію, сприяють розвитку піратства в цілому.

Таким чином, піратство, як явище, загрожує звести нанівець розвиток національної культури, тому для охорони якої була введена система авторського права. Ми пропонуємо в боротьбі з піратством наголосити на свідомості споживачів, сповіщати їх про те, що несанкціоноване копіювання - це злочин, також створити цілеспрямовану державну програму боротьби з піратством як явищем.

2. 5. Специфіка механізмів захисту суб'єктивних авторських прав за законодавством України: проблемні питання

Захист авторських прав одна із найважливіших інститутів права інтелектуальної власності. Одні вчені розглядають право на захист як правомочність у складі порушеного суб'єктивного права [111, с. 556], інші - як особливе суб'єктивне право на захист [17, с. 94]. Проблема захисту авторських прав пов'язана з комерціалізацією продуктів інтелектуальної діяльності.

При оновленні законодавчої бази та ускладненні предмета захисту інтелектуальних прав особливого значення набуває рівень законодавчого забезпечення балансу інтересів учасників цивільних правовідносин у даній сфері, вироблення чітких уявлень про таку категорію, як «способи захисту інтелектуальних прав», під якими, на думку Д. В. Полозова, слід розуміти вимогу суб'єкта інтелектуальних прав, пред'явлену особисто (у формі самозахисту) або за допомогою державного примусу (в юрисдикційній формі),

від поведінки суб'єктивно зобов'язаної особи, яка призведе до відновлення порушеного чи оспорюваного інтелектуального права, що превентивно захистить від передбачуваного права [86, с. 10].

У доктрині існують різні види класифікацій способів захисту цивільних прав залежно від їхнього характеру та змісту. Так, В. П. Грибанов виділяє три групи способів захисту: використання самозахисту цивільних прав, використання заходів оперативного впливу, звернення до державних органів та громадських організацій з вимогою примушення правопорушника до певної поведінки [27, с. 99].

Згідно з іншою класифікацією, способи захисту можуть розглядатися в юрисдикційній та неюрисдикційній формах. Юрисдикційна форма захисту порушеного авторського права реалізується у судовому порядку. Тим часом, іноді суди відмовляють у задоволенні позовних заяв, оскільки підстави, зазначені в позові, не дають можливості суду задовольнити їх. На відміну від особистих немайнових прав, законодавець припускає перехід виключного права від автора до іншого правовласника. Такий перехід права можливий в результаті укладання цивільно-правової угоди щодо відчуження виняткового права або надання такого права і результату інтелектуальної діяльності в користування, а також з позадоговірних підстав. Приватним випадком переходу виключного права на позадоговірних підставах є перехід права внаслідок створення службового твору. Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про авторське право і суміжні права», виключне право на службовий твір належить роботодавцю, якщо трудовим чи іншим договором між роботодавцем та автором не передбачено інше.

До найпоширеніших неюрисдикційних засобів захисту авторських прав відносять: а) претензійний порядок захисту; б) самозахист, передбачений ст. 15 ЦК України, в) переговори. Претензійний порядок захисту полягає в тому, що якщо автору стало відомо про порушення його авторських прав, він може звернутися до порушника щодо їх усунення. Наприклад, якщо твір автора опубліковано під іншим ім'ям, автор має право направити претензію до

видавництва про усунення його порушеного права. Цей механізм не завжди призводить до бажаного результату, оскільки порушник права ігнорує цю претензію і ніяк не реагує на неї [110, с. 284].

Існує безліч визначень самозахисту права, але найбільш конкретним є таке: «Самозахист – фактичні заходи, які за потреби особа сама застосовує для захисту своїх прав» [79, с. 846]. Відповідно до ст. 15 ЦК України, способи самозахисту повинні бути пропорційні порушенню і не повинні виходити за межі дій, необхідних для його припинення. Тлумачення норми цієї статті ЦК України дозволяє дійти невтішного висновку у тому, що застосування самозахисту можливе за дотримання таких умов: по-перше, право вже порушено чи існує небезпека його порушення; по-друге, очевидна необхідність припинення порушення авторського права; по-третє, допустиме застосування заходів, які відповідають характеру та змісту порушення авторського права.

Переговори як засіб захисту, на відміну від судового розгляду, не регулюються особливими процесуальними правилами. Як зазначає Є. В. Брунцева, «їх зміст та порядок проведення цілком залежить від конкретних обставин спору, і навіть досвіду сторін у веденні переговорів» [13, с. 21]. Переговори розглядаються як один із альтернативних способів урегулювання спорів. В авторському праві до такого способу можна вдаватися у тих випадках, коли порушник права автора не усвідомлював негативних наслідків вчиненої дії та погоджується у добровільному порядку усунути всі пов'язані з цим порушення.

Далі розглянемо методи захисту авторських прав. Ю. М. Андреев пропонує наступну класифікацію способів захисту: залежно від загальних принципів та критеріїв класифікації цивільно-правових способів захисту можна виділити попереджувальні, відновлювальні, штрафні та забезпечувальні способи захисту [1, с. 265]. Д. М. Кархалев поділяє всі заходи правового впливу, які застосовуються до порушника через вид покарання, яке застосовується і метою захисту прав потерпілої особи на дві групи: заходи відповідальності та інші примусові заходи (заходи захисту). При цьому, на його думку, заходи захисту,

на відміну від заходів відповідальності, не спричиняють покладання на правопорушника додаткових обтяжень (позбавлень) і застосовуються лише за наявності факту порушення (об'єктивно-протиправної поведінки) [51, с. 6].

Д. В. Полозова виділяє таку збірну категорію (клас) цивільно-правових засобів захисту, як засоби захисту інтелектуальних прав, оскільки вони мають свої, зумовлені специфікою прав, що підлягають захисту особливості. Крім того, автор зазначає, що права на використання результатів інтелектуальної діяльності через їх похідний характер продовжують бути пов'язаними з немайновими правами автора і не перетворюються на незалежний від автора (творця) «товар», як це відбувається з матеріальними об'єктами [85, с. 67].

Аналіз нормативно-правового регулювання способів захисту інтелектуальних прав показує, що регламентацію досліджуваних відносин окремо здійснено у ст. 418 – 432 ЦК України. Крім того, норми про захист інтелектуальних прав розрізнено містяться в низці інших положень ЦК України, в тому числі ст. 432 ЦК України. Таким чином, необхідно вести мову про існування внутрішньої класифікації засобів захисту інтелектуальних прав залежно від виду інтелектуальних прав: способи захисту немайнових прав виключних прав та інших інтелектуальних прав автора.

Судова практика ґрунтується переважно на обмежувальному тлумаченні норм ст. 418 – 432 ЦК України про застосовні способи захисту виключних прав. Зокрема, Вищий суд з питань інтелектуальної власності в кількох судових ухвалах вказав на відсутність законної можливості використання такого часто застосовуваного правовласниками способу захисту виключного права на товарний знак, як пред'явлення вимоги про визнання незаконним використання товарного знака (дій з товарним знаком), наприклад, шляхом розміщення на ввезених чи реалізованих товарах, оскільки даний спосіб захисту законом не передбачено, не спрямований на усунення порушення виключного права правовласника, а встановлення факту порушення права в даному випадку відноситься до підстави, а не до предмета позову. Видається переконливим думка А. А. Кравченка про те, що окремі способи захисту, які застосовуються

на практиці, можна віднести до «інших способів, передбачених законом» [62, с. 22], незважаючи на те, що вони прямо не передбачені цивільним законодавством. Однак оскільки вони не суперечать суті законодавства, ніщо не перешкоджає їх застосуванню.

Чинне законодавство передбачає як цивільно-правові, так і адміністративні та кримінально-правові засоби захисту прав на результати інтелектуальної діяльності. Так, у ст. 423 – 424 ЦК України міститься перелік охоронюваних результатів інтелектуальної діяльності та засобів індивідуалізації. Проте, як зазначалося, не всі вказані об'єкти інтелектуального права захищаються нормами адміністративного і кримінального права. Переважно щодо всіх результатів інтелектуальної діяльності захист здійснюється у цивільному порядку. Щодо кримінальної та адміністративної відповідальності, то вона настає за порушення авторських та суміжних прав, винахідницьких та патентних прав, а також за незаконне використання товарного знака, знака обслуговування та найменування місць походження товарів.

Диспозиції ст. 176, 177, 203-1 КК України та ст. 51-2, 164-13 КУпАП, які передбачають відповідно кримінальну та адміністративну відповідальність за порушення зазначених вище прав, є бланкетними та відсилають до положень ЦК України про створення та використання об'єктів інтелектуальної власності [63]. У зв'язку з цим важко вирішити питання про кваліфікацію дій винної сторони без урахування положень ЦК України.

Відповідно до норм книги четвертої Цивільного кодексу України об'єкти авторського права, суміжних прав, патентного права, будучи складовим елементом поняття «інтелектуальна власність», не пов'язані з його змістом, і ЦК України прирівняв до них засоби індивідуалізації товарів, робіт та послуг, які не мають творчого характеру. Вони спочатку виступали як відхилення одного товару, послуги, роботи та виробника від іншого і відігравали важливу роль в економічній діяльності держави. Прирівнювання їх до результатів інтелектуальної діяльності обумовлено тим, що правовласникам засобів індивідуалізації товарів (робіт, послуг) закон також гарантує виключне право їх

використання. І хоча в різних об'єктів виключних прав різні способи їх використання та різні правові режими охорони, проте використання результатів інтелектуальної діяльності допускається тільки з дозволу автора або правовласника в межах встановлених угодою.

Вчиняючи злочин чи правопорушення, винна особа зазіхає на права конкретного автора чи правовласника суміжних прав конкретними діями щодо певного об'єкта. Тому завжди важливо встановити, щодо якого результату інтелектуальної діяльності чи засобу індивідуалізації скоєно правопорушення чи злочин. Суб'єктами правопорушень, передбачених у ст. 51-2, 164-13 КУпАП, визнаються фізичні (з 16 років), посадові та юридичні особи. Поняття посадових осіб та підстава їхньої відповідальності міститься у ст. 14 КУпАП, за якою посадові особи підлягають адміністративній відповідальності у разі невиконання чи неналежного виконання своїх посадових обов'язків [55]. При цьому індивідуальні підприємці відповідають як посадові особи, якщо законом не передбачено інше.

Відповідно до ст. 13 КУпАП, юридична особа вважатиметься винним у скоєнні адміністративного проступку, якщо буде визначено, що в цієї особи була можливість дотримання правил і норм, за порушення яких передбачена адміністративна відповідальність, проте цією особою не було вжито всіх необхідних заходів щодо їх дотримання. У цьому, на відміну від фізичних осіб, щодо юридичних КУпАП форми вини не виділяє. Кожен із суб'єктів несе адміністративну відповідальність самостійно. Якщо понесла відповідальність юридична особа, це не звільняє від відповідальності фізичну особу (посадову особу), і навпаки, покарання фізичної особи не звільняє від відповідальності юридичну особу.

Важливо, що на практиці велике значення має питання відмежування адміністративного правопорушення від злочину, передбаченого ст. 176 КК України, та від цивільно-правового делікту, оскільки підстави притягнення винних до різних видів відповідальності різні. Так, диспозиція ч. 2 та 3 ст. 176 КК України містить два самостійні склади злочину. З диспозиції ч. 2 та 3 ст.

176 КК України слідує, що мета збуту є необхідною умовою настання кримінальної відповідальності лише за придбання, зберігання, перевезення контрафактних екземплярів творів чи фонограм у великому чи особливо великому розмірах.

Що стосується інших способів незаконного використання об'єктів авторського права, то необхідною умовою кримінальної відповідальності є скоєння злочину у великому (особливо великому) розмірі. Щодо цивільно-правової відповідальності вона настає незалежно від того, чи відбувалося незаконне використання результатів інтелектуальної діяльності для отримання прибутку або без такої мети. Водночас відповідно до диспозиції ст. 51-2, 164-13 КУпАП адміністративна відповідальність, на відміну від кримінальної, настає за будь-які способи незаконного використання об'єктів авторських прав і будь-яке незаконне використання екземплярів творів тільки в тих випадках, коли ці дії вчинені з метою отримання доходу. У зв'язку з цим фізична особа згідно з ст. 51-2, 164-13 КУпАП, завжди вчиняє правопорушення лише з прямим наміром.

Основними об'єктами незаконного використання авторських та суміжних прав, згідно з даними, отриманими під час вивчення судової практики у справах про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 51-2, 164-13 КУпАП були аудіовізуальні твори, програми для ЕОМ, фонограми різних музичних творів, мультимедійні продукти (наприклад, комп'ютерні ігри). Аналіз судової практики показав, що аудіовізуальні твори та фонограми музичних творів на різних матеріальних носіях, як правило, пропонувалися до продажу, тому встановлення наміру на отримання доходу труднощів не викликало.

Однак привертає увагу той факт, що у своїх рішеннях суди часто посилаються на нормативно-правовий акт, який не регулює відносини в галузі авторських або суміжних прав. У зв'язку з вищевикладеним у ході судового розгляду у справах, передбачених ст. 51-2, 164-13 КУпАП, суди встановлюють: а) щодо яких об'єктів авторських чи суміжних прав допущено їхнє незаконне використання; б) яке право автора чи іншого правовласника, яке охороняється

якоюсь саме нормою книги четвертої Цивільного кодексу України, було порушено в результаті вчинення правопорушення [37, с. 525]. Щодо питання про те, чи є екземпляр твору контрафактним, то це є правовим питанням. При цьому контрафактним матеріальним носієм може бути визнано судом лише тоді, коли його використання призводить до порушення авторських прав.

Диспозиція ст. 51-2, 164-13 КУпАП також передбачає відповідальність за інше незаконне використання екземплярів творів або фонограм, якщо на них зазначена помилкова інформація про їх виробників, про місце їх виробництва, а також про власників авторських та суміжних прав. Однак і ці дії не пов'язані з ліцензуванням діяльності з виготовлення екземплярів аудіовізуальних творів, програм для електронних обчислювальних машин, баз даних та фонограм на будь-яких видах носіїв.

У разі вчинення зазначених вище дій необхідно встановити, які екземпляри творів або фонограм були незаконно використані, хто їх автор чи правовласник, а також умисел особи, яка притягується до відповідальності, на незаконне використання екземплярів творів або фонограм, на яких зазначена неправдива інформація про їх виробників, про місце їх виробництва, про власників авторських та суміжних прав, з метою отримання винагороди.

Варто зазначити про існування відновлювальних та запобіжних способів захисту суб'єктивних авторських прав. До відновлювальних методів відносяться: визнання права автора, відшкодування збитків, компенсація. До запобіжних методів захисту порушених авторських прав відносять: знищення засобів виробництва контрафактних матеріалів, ліквідація юридичної особи, публікація судового рішення про порушення права.

Необхідним способом захисту виключних прав є саме визнання права. Цей спосіб реалізуються найчастіше судовим рішенням. Для визнання права потрібне виключно позитивне судове рішення. Визнання права може бути застосовано судом і при незадоволенні позову. Тому, на нашу думку, суб'єктивні авторські права визнаються лише рішеннями, що набрали законної сили, в яких прямо йдеться про визнання права позивача.

Висновки до розділу 2

1. Серед нормативно - правових документів, які здійснюють регулювання суб'єктивних авторських прав важливе місце відводиться ст. 41 Конституції України та четвертій книзі Цивільного кодексу України, яка об'єднала у собі правові норми, присвячені не лише авторськими і суміжними з ними правам. Крім того, питання суб'єктивних авторських прав регулюється ЗУ «Про авторське право і суміжні права». В даному законі з метою позначення всіх належних автору прав застосовується поняття «авторські права», виділяючи в їх складі особисті немайнові права, що безстроково охороняються, і майнові права, що охороняються протягом життя автора, а також протягом 70 років після його смерті, які у низці статей іменуються виключними правами.

2. Найголовнішим суб'єктом авторських прав є автор. Відмітимо, що поняття автора закріплено у ст.1 ЗУ «Про авторське право і суміжні права». Для появи авторських прав у особи, яка створила твір, не потрібне дотримання будь-яких формальностей, іншими словами, визнання тієї чи іншої особи автором твору не пов'язане з офіційною реєстрацією або отриманням документів, що встановлюють факт, оскільки сам процес створення твору породжує суб'єктивне право автора. На даний момент, цивільне законодавство автором твору визнає лише фізичну особу, результатом творчої діяльності якої є твір. Власниками похідного авторського права, поряд з юридичними особами, будуть фізичні особи та публічно-правові установи, які успадкували авторські права від автора твору.

Авторські правовідносини як різновид цивільно-правових допускають множинність у двох випадках: при створенні одного твору науки, літератури, мистецтва декількома особами та при наслідуванні авторських прав двома і більше спадкоємцями. Чинне цивільне законодавство, а саме ст. 436 ЦК України, виходить із того, що «права на результат інтелектуальної діяльності, створені спільною творчою працею двох і більше громадян (співавторство), належать співавторам спільно».

3. Правове регулювання об'єктів авторського права виступає ст. 433 ЦК України та ст. 8 ЗУ «Про авторське право і суміжні права». Твір як об'єкт авторських прав необхідно розуміти як результат творчої діяльності у сфері науки, літератури та мистецтва, що виражає ідеї, поняття та (або) образи, зафіксовані в будь-якій об'єктивній формі, таким чином, що він стає доступним для сприйняття людськими почуттями, для його зовнішньої оцінки та подальшого відтворення в тій же чи іншій формі. Традиційно виділяють таку ознаку твору, як об'єкта авторських прав, що охороняється, - критерій творчості, що в науці трактується з позицій суб'єктивного або об'єктивного підходів.

4. Найпоширенішими видами порушення є: 1) плагіат; 2) контрафакція. Вони обидва припускають той чи інший спосіб недозволеного використання твору, що охороняється авторським правом. Плагіат - означає, що одна особа чужий твір видає за свій власний. Плагіат пов'язаний не з присвоєнням твору, а з порушенням прав щодо цього твору, що носять насамперед немайновий характер, оскільки порушується право автора називатися автором твору, тобто порушується право авторства.

Контрафакція - це несанкціоноване відтворення, подання або опублікування твору у будь-який спосіб. У сучасній мові все частіше використовуються два нові терміни - «піратство» та «бутлегерство». «Піратство» означає недозволене виготовлення екземплярів механічних записів або друкованих виробів твору та таємний їх продаж.

5. Способи захисту суб'єктивних авторських прав можуть розглядатися в юрисдикційній та неюрисдикційній формах. Юрисдикційна форма захисту порушеного авторського права реалізується у судовому порядку. До найпоширеніших неюрисдикційних засобів захисту авторських прав відносять: а) претензійний порядок захисту; б) самозахист, передбачений ст. 15 ЦК України, в) переговори.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУБ'ЄКТИВНИХ АВТОРСЬКИХ ПРАВ В КОНТЕКСТІ ДОСВІДУ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

3. 1. Аналіз міжнародного досвіду правового регулювання становлення суб'єктивних авторських прав та його вплив на національне законодавство України

Під авторським правом слід розуміти сукупність норм, що регулюють порядок використання творів літератури, науки та мистецтва. Відмітимо, що міжнародні документи потрібні для вироблення уніфікованих норм, які регулюватимуть суспільні відносини в даній галузі, мають на меті забезпечити законність, правопорядок і стабільність. Відповідно до обов'язкових вимог, які пред'являються до країн-учасниць міжнародних угод виступає той факт, що внутрішні правові системи держави повинні бути приведені у відповідність з міжнародними нормами. Україна бере активну участь у таких угодах. У зв'язку з цим потрібна детальна правова регламентація питань та проблем охорони прав авторів. Основними джерелами інституту авторського права у міжнародному приватному праві є: - Бернська конвенція про охорону літературних та художніх творів 1886 [9]; - Всесвітня (Женевська) конвенція про авторське право 1952 [20].

Під об'єктами авторських прав прийнято розуміти твори науки, літератури та мистецтва. Твір, що охороняється авторським правом, являє собою результат творчої праці, продукт розумової, інтелектуальної, духовної діяльності людини. Такий результат є індивідуальним, оригінальним. Результати інтелектуальної діяльності у зазначених сферах називають інтелектуальною власністю.

До суб'єктів авторського права, тобто до осіб, які мають виключне право на твір, відносяться в першу чергу автори творів. Водночас на практиці можлива й інша ситуація. Найбільш яскравими прикладами можна назвати такі:

- правовласником є організація (видавництво, радіо- і телекомпанія і т.д.), що набуває права на комерційне використання виробництва; - твір підготовлено працівником, який здійснює діяльність за трудовим договором, виключне право на твір виникає у роботодавця; - створення предмета образотворчого мистецтва, а також фототвори за договором, в якому творець предмета є виконавцем, а друга сторона замовником, у такому разі права переходять замовнику. До суб'єктів авторського права належать спадкоємці автора чи інші власники авторського права. Їхнє авторське право обмежене певним терміном. Цей термін починається після смерті автора та за Бернською конвенцією з охорони літературних та художніх творів триває п'ятдесят років після його смерті. При цьому кожна країна може встановлювати свій більш тривалий термін. В Україні цей термін становить 70 років.

Видається доречним навести такий приклад щодо суб'єктного складу авторських прав. У 2007 році французький касаційний суд обмежив вимоги спадкоємців В. Гюго про заборону адаптації роману «Знедолені». В основу рішення суд поклав докази про суспільне надбання. Справа в тому, що з 2001 року спадкоємці автора судилися з Франсуа Серезе, автором продовження роману «Знедолені». У своєму творі Ф. Серезе змінив долі героїв та їх характери. Спадкоємці В. Гюго порахували дії Ф. Серезе порушенням моральних прав свого предка і зажадали заборонити видання продовження роману і виплатити на їх користь 4,5 млн франків компенсації. Суд визнав дії Ф. Серезе правомірними, ґрунтуючись на волевиявленні самого В. Гюго з приводу долі своїх власних творів, яке він виклав в авторських нотатках «Пережите»: «Я заповідаю свої твори Франції. Я хочу, щоб вони були доступні людям. Мої книги – це моя душа, а моя душа належить моїй країні». Також в основу було покладено термін переходу твору до суспільного надбання [97].

Розглянутий інститут авторського права пов'язаний з інститутом суміжних прав. У зв'язку з цим не можна не навести думку вчених у сфері інтелектуальної власності, що суміжні права – це права, що виникають лише після авторських прав. Так, при створенні п'єси виникають права спочатку у

автора цієї п'єси, а коли п'єса виконується, виникають права у артиста, який грає цю п'єсу. Отже, суміжні права існують лише тоді, коли існують авторські права [65, с. 231]. На думку професора А. Лукаса, суміжне право належить до тих компонентів творчості, які є допоміжними джерелами авторського права [67, с. 17]. Отже, авторське право стало основою інституту суміжних прав у системі міжнародного права.

Основними правовими актами у сфері суміжних прав вважаються: – Міжнародна (Римська) конвенція про охорону інтересів артистів-виконавців, виробників фонограм та мовних організацій 1961 [75]; – Женевська конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм 1971 [40]. Виходячи зі змісту Римської конвенції 1961 року, поняття суміжних прав включає права виконавців, виробників фонограм, мовних організацій. До основних форм охорони суміжних прав необхідно відносити права власника суміжних прав на запобігання порушенням своїх прав встановленням відповідних дозволів та заборон; застосування міжнародного знака охорони суміжних прав; надання національного режиму власникам суміжних прав із числа іноземців; обов'язок користувача виплачувати певну нагороду у грошовій формі власнику суміжних прав.

Одним з найпоширеніших порушень авторського права є плагіат. «Міжнародний плагіат» має давню історію. Приміром, французький закон 1791 року який захищав права винахідників, сприяв поширенню промислового шпигунства. Він визнавав «за всяким, хто першим привезе до Франції якийсь іноземний промисел, такі ж пільги, якими користувався б його винахідник». Для Франції на той час це вважалося нормою, вона й раніше заохочувала «злодійство іноземних секретів». Відомий королівський патент 1551 року, що надав італійському дворянину з Болоньї право «одному виробляти протягом 10 років різного роду скляні вироби за венеціанським способом» [57, с. 133].

У світі інформаційних технологій стає дедалі складніше контролювати дотримання авторських прав у частині, що стосується захисту від плагіату, особливо плагіату іноземних джерел. Доступність інформації стирає існуючі

раніше межі держав, а складність контролю над використанням авторських творів зростає [60, с. 70]. Плагіат перестав бути національним. Дедалі більше творчих продуктів можна зустріти у закордонних виданнях під іншим авторством. Міжнародній практиці відомі три способи, за допомогою яких авторські права, що виникли спочатку в одній державі, одержують визнання в іншій: 1) визнання авторських прав, що виникли спочатку в іншій країні, на основі взаємності; 2) укладання двосторонніх угод; 3) укладання багатосторонніх угод між державами.

Відмітимо, що історія охорони авторських прав іноземців та творів, виданих за кордоном, починалася на основі взаємності. Вимога взаємності обумовлювалася у внутрішньому законодавстві низки держав, причому у окремих країнах права іноземців охоронялися без вимоги взаємності. Так, наприклад, у Франції відповідно до закону 1852 року і ст. 425 Кримінального кодексу Франції як порушення авторського права розглядалося діяння, вчинене у Франції, а також і там де було незаконно надруковані екземпляри, що ввозилися до Франції [115, с. 105]. Потім судова практика передбачила охорону прав іноземних авторів поряд із французькими. Згодом, 8 липня 1964 року було ухвалено закон, доповнений декретом від 6 березня 1967 року. Це законодавство виходило з принципу взаємності і передбачало, що у Франції не буде надаватися охорона тим творам, які були вперше опубліковані в країні, якщо в ній не надається відповідна охорона французьким творам.

Двосторонні та багатосторонні угоди про взаємну охорону авторських прав почали укладатися лише наприкінці ХІХ ст., коли стало остаточно зрозумілим, що одним лише національним законодавством неможливо забезпечити ефективну охорону у сфері прав авторів. Друга половина дев'ятнадцятого століття характеризується підвищеною дипломатичною активністю у цьому напрямі - між 15 країнами Західної Європи та Америки було укладено 33 двосторонні угоди про взаємну охорону авторських прав [73, с. 9].

Першим юридичним документом щодо захисту суб'єктивних авторських прав виступає Бернська конвенція про охорону літературних художніх творів

1886 року. У початковій редакції зазначеної конвенції було здійснено територіальний принцип - охорона визнавалася за твором, вперше опублікованим на території держави-члена конвенції, незалежно від національності автора. Такий підхід був обумовлений «співвідношенням сил», що діє на той момент, між авторами і видавцями - роль останніх була необґрунтовано велика.

У 1967 році відбулася чергова конференція у Стокгольмі. Можна відзначити, що саме після Брюссельської та Стокгольмської конференцій незбалансованість інтересів авторів та видавців була значною мірою подолана, і в даний час має місце поєднання двох принципів – територіального та національного (національний принцип – надання охорони незалежно від місця першої публікації, ґрунтуючись на громадянстві або постійному проживанні автора країни учасниці) [66, с. 104]. Тепер автор може розраховувати на охорону, якщо він: 1. є громадянином будь-якої країни Бернської конвенції або має там звичайне місце перебування (стосовно як опублікованих, так і неопублікованих творів) ст. 3. п. 1, п. 2; 2. якщо він, хоч і не є громадянином країни конвенції, вперше (або одночасно - тобто протягом 30 днів) опублікує свій твір в одній із країн конвенції (ст. 3 п. 1).

Наприкінці сорокових - на початку п'ятдесятих років з ініціативи США та за підтримки ЮНЕСКО розпочалася робота зі створення нової глобальної міжнародної конвенції, що характеризується порівняно з Бернською нижчим рівнем охорони прав. Цю ідею підтримує низка інших держав, перш за все країн, що розвиваються, не готових до вступу до Бернської конвенції через її високий рівень охорони. Ці зусилля привели до прийняття на дипломатичній конференції в Женеві 1952 року Всесвітньої (Женевської) конвенції про авторське право. Питання взаємозв'язку Бернської та Світової конвенцій були остаточно врегульовані у Парижі 1971 році на конференції з одночасного перегляду Бернської та Світової конвенцій.

Підбиваємо підсумок вищевикладеного зазначимо, що авторське право в міжнародному приватному праві є величезним змістовним масивом норм, що

вимагають постійного детального опрацювання у зв'язку з динамічним розвитком відносин, які виникають і розвиваються в даній сфері. Об'ємність, складність авторського права призвела до того, що знадобилося формування на його основі відокремленого інституту, що відокремився від інституту авторських прав - інституту суміжних прав, який також має свої джерела.

3. 2. Перспективи удосконалення інструментів формування та захисту суб'єктивних авторських прав з урахуванням досвіду судової практики

В даний час актуальним в авторському праві є питання охорони складових частин твору. Закон України «Про авторське право і суміжні права» не дає визначення складових твору, а лише перераховує їх (п. 15 ч. 1 ст. 8 Закону). Очевидно, тут український законодавець дотримується підходу, відображеного в Бернській конвенції про охорону літературних та художніх творів, де зазначено, що збірки літературних та художніх творів охороняються як такі, без шкоди правам авторів кожного з творів, які становлять частину таких збірок (п. 5 ст. 2). Такий підхід законодавця видається не цілком виправданим, оскільки наведений перелік, по-перше, містить навіть не найпоширеніші складові твору, як, наприклад, словники та довідники, а збірки обробок фольклору чи антології, і по-друге, не називає будь-яких характерних ознак складових твору, що утрудняє виділити критерії віднесення тієї чи іншої збірки до складового твору, що охороняється авторським правом.

Положення Закону, які перераховують об'єкти, які не охороняються авторським правом, також не завжди пояснюють питання щодо визначення того чи іншого складового твору до об'єктів авторського права, більше того, до складових творів можуть належати бази даних, які є об'єктами авторського права та отримують правову охорону. Не буде порушенням авторського права, якщо зі складеного твору будуть запозичені окремі його частини, які власними силами не є творами, а тому не підлягають охороні авторським правом, оскільки основним критерієм охороноздатності об'єктів авторського права є

їхній творчий характер, оригінальність. Відсутність творчого початку у таких об'єктах виключає їхню охорону. Для ілюстрації цього положення наведемо таку судову справу.

Видавництво «Перун» набуло авторських прав на шкільний підручник з хімії для 8 – 11 класів та видало його. Інше видавництво «Торсинг» підготувало збірку під назвою «Готові домашні завдання», використовуючи умови завдань з хімії, наведені у згаданому підручнику видавництва «Перун», як самостійні складові частини творів – підручників з хімії для 8 –11 класів. Видавництво «Перун» звернулося до Господарського суду Харківської області з позовом до видавництва «Торсинг» щодо стягнення збитків у розмірі 925 000 грн та моральної шкоди у розмірі 1 000 000 грн.

Справа неодноразово розглядалася в суді першої інстанції, в апеляційній та касаційній інстанціях. Представниками відповідача (видавництва «Торсинг») у ході судового процесу було доведено, що умови завдань з хімії, наведені у шкільному підручнику, не є оригінальними. А об'єктами авторського права можуть бути лише такі результати творчої діяльності, які «відповідають критеріям оригінальності» ст. 10 Закону України «Про авторське право та суміжні права»). У результаті видавництво «Перун» не отримало судового рішення, в якому його права на умови завдань з хімії були захищені [88].

У навчальному процесі використовується безліч творів, які є складовими. Підручники, методичні посібники, збірники завдань, хрестоматії тощо, що створюються, як правило, шляхом складання. Але власними силами досить рідко включають самостійні твори, що охороняються як цілісні твори, частини ж їх охороні не підлягають. Проте автори навчальних видань та словників іноді заявляють свої права на частини творів. Як ілюстрацію наведемо судову справу, розглянуту районним судом м. Харкова.

Об'єктами судової справи були «Словник школяра. Українська мова» та «Словник школяра. Літературознавство», які були видані Ф. (відповідач). Позивач Н. заявив, що:

1) відповідач без згоди повністю ввів у своє видання «Великий термінологічний словник школяра» «Словник школяра. Літературознавство» без будь-якого посилання на позивача як на автора та джерела запозичення;

2) текст «Словника школяра. Літературознавство» спотворено: запроваджено слова, які не є термінами літературознавства, змінено назву, порядок викладу;

3) з видання «Словник школяра. Українська мова» без будь-якої зміни посилань на джерело запозичення повністю взято самостійну частину схем таблиць.

Суд визнав обґрунтованими вимоги позивача та задовольнив позовні вимоги. Більше того, оскільки відповідач Ф. отримав свідоцтво про реєстрацію авторського права на свої видання, однією з вимог позивача було скасувати зазначене свідоцтво, яке суд також задовольнив, навіть не залучаючи до суду Державний департамент інтелектуальної власності, який видав свідоцтво [91]. Проте таке рішення суду навряд чи можна вважати обґрунтованим. Немає сумніву, що словники є складовими творами, а відповідно до ч. 1 ст. 19 Закону автору збірки та інших складових творів (упоряднику) належить авторське право на підбір та розташування творів та (або) інших даних, які є результатом творчої праці (упорядництва). Тобто позивач є автором завдяки тому, що в результаті його творчої праці їм було підібрано та розташовано відповідні визначення термінів (словникові статті).

Творча праця полягала саме у підборі та розташуванні визначень термінів. Самі ж терміни, такі як метафора, фабула, трагедія, є загальновідомими в літературознавстві (ще з часів «Поетики» Аристотеля), а тому не можуть бути оригінальними, і, відповідно, бути самостійними об'єктами авторського права (що неодноразово вказувалося представником відповідача в матеріалах справи). Як свого часу вказував М. В. Гордон, авторське право укладача збірки має, однак, своїм об'єктом не те, на що має право автор самостійного твору. Упорядник має право не так на текст збірника, лише на свою систему складання збірника, на підбір йому матеріалу [25, с. 33].

Отже, в судовому розгляді не можна було оцінювати відсутність чи наявність авторського права на окремі частини складового твору, оскільки авторське право треба було встановлювати на словник в цілому: чи є підбір та розташування (визначень термінів) словникових статей оригінальним. Це не було встановлене судом першої інстанції. Таким чином, у складеному творі, з урахуванням вимог ч. 1 ст. 19 Закону, авторське право з'ясовується саме щодо добору та розташування творів та (або) інших даних.

У сучасному законодавстві розмежовують похідні твори та складові. У Законі України «Про авторське право і суміжні права» похідним та складовим творам присвячені окремі статті (статті 19 та 20). У ч.1 ст.8, де перераховуються об'єкти авторського права, також складові та похідні твори виступають під різними пунктами (п.п. 14 та 15). Проте у науковій літературі нерідко складові твори відносять до похідних. Так, Е. П. Гаврилов вказує, що «типовими прикладами похідних творів є переробки, переклади, упорядкування» [21, с. 14].

Деякі українські дослідники також відносять складові твори до похідних. Так, О. Євіня відносить до похідних творів антології [38, с. 50]. Британські правознавці також вказують на подібність таблиць і збірників із похідними творами, оскільки всяке складництво має справу з існуючими творами. Тому на їхню думку правила, що дозволяють встановлювати оригінальність похідних творів, застосовні і щодо таблиць та збірників [8, с. 170].

Звісно ж, творча праця укладача антології полягає якраз у підборі матеріалу, оскільки критерієм антології служить, зазвичай, епоха, літературний перебіг, жанр літератури (напр., збірка балад «Еолова арфа») тощо. Розташування у такому разі грає другорядну роль, оскільки визначається, зазвичай, хронологічним порядком авторів чи творів. Французький дослідник Р. Дюма стверджує: «Вибір, безсумнівно, відбиває індивідуальність укладача; цим можна пояснити оригінальність численних антологій, присвячених або одній темі, або одній епосі (наприклад, «диявол у європейській літературі» або «постромантична епоха у французькій поезії»)» [36, с. 135].

Відповідно до Закону похідний твір – це твір, що є творчою переробкою іншого існуючого твору... (ст. 1 Закону). Тобто однією з умов створення похідного твору є існування іншого твору. Але серед складових творів, як було зазначено вище, Закон зазначає і збірки звичайних даних. Тому, можливо, у більшості, але не у всіх випадках складовий твір можна вважати похідним. Якщо складовий твір є збіркою звичайних даних, воно, зрозуміло, похідним твором перестає бути. Але такий висновок впливає із аналізу положень Закону. Звісно ж, у Законі слід було відобразити співвідношення складових і похідних творів.

Як авторів складових творів український законодавець особливо вирізняє видавців періодики, зокрема у ч. 2 ст. 19 Закону. Видавець має право за будь-якого використання таких видань вказувати в них своє ім'я або вимагати такої вказівки. Без сумніву, праця видавців журналів також є творчою, і результати її мають охоронятися авторським правом. Праця видавця періодичного видання, що включає підбір, складання, редактуру, коректуру, оформлення та багато іншого, не менш цінна, ніж праця авторів статей. Причому особливість періодичних видань у тому, що, на відміну від інших складових творів, періодичне видання (чи то енциклопедія, журнал чи газета) створюється протягом тривалого періоду, виходить роками, а часом і десятиліттями, створюючи собі репутацію. «Журнал – не випадкове поєднання творів різних авторів. Журнал, як ціле, має «обличчя». Воно створюється не тільки кожним окремим твором, що міститься в журналі, але і співвідношенням творів різного роду в кожному номері журналу, їх внутрішнім зв'язком, розташуванням творів. Складений із творів різних авторів кожен номер журналу є також твором» [4, с. 76]. У той самий час видавець періодичного видання має виключні права на видання в цілому, а не на окремі його частини (статті чи рубрики). У цьому полягає авторське право видавця періодичного видання як автора складового твору. Тобто авторські права видавців періодичного видання та авторів статей не залежать один від одного та останні можуть існувати самостійно.

З урахуванням вищевикладеного можна виділити такі ознаки складових творів: 1) складові твори є об'єктами авторського права за умови того, що вони створені в результаті творчої праці, яка полягає у підборі та розташуванні творів та/або інших даних; 2) основною умовою правової охорони складових творів є дотримання прав авторів творів, що входять до складового твору; 3) якщо складові твори складені з частин, які самі по собі не є творами, а тому не підлягають охороні авторським правом (як, наприклад, бази даних), то правовою охороною користуватиметься лише складовий твір в цілому (система складання та підбір матеріалу) частини ж його можуть вільно використовуватися при складанні інших об'єктів; 4) складові твори, частини яких є творами чи частинами твору, є похідними творами; 5) періодичні видання охороняються авторським правом в цілому, автори творів, включених у періодичні видання, зберігають виключні права використання своїх творів.

Таким чином, складові твори – це об'єкти авторського права, створені в результаті творчої праці з підбору та розташування інших творів та/або даних (інформації), підлягають правовій охороні в цілому на систему складання та підбору матеріалу, за умови дотримання прав авторів творів, які входять до складового твору.

Недосконалість законодавства в сфері авторських прав відіграє велику роль у створенні правової системи. Конституція України відповідно дає гарантію свободи в інтелектуальній діяльності. Здійснення судового захисту порушених прав багато в чому залежить від того, наскільки ефективно працює процесуальний інститут судового доказування. Зауважимо, що юридична література, на сучасному рівні, недостатньо зачіпає в дослідженнях особливості процесу розгляду та вирішення спорів про захист авторських прав. Як показує практика, процес доведення у цій категорії справ досить складний і має певну специфіку, внаслідок чого утворюється безліч нестиківок та питань при розгляді справ у суді.

У 2019 році було створено спеціальну систему судів з питань інтелектуальної власності. На думку Г. І. Баркалова основна причина, що

послужила створенню спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності, це необхідність підвищення рівня ефективності розгляду спорів у цій категорії справ. Спори з інтелектуальними правами досить складні, і для їх вирішення потрібні спеціальні знання [7, с. 6]. На нашу думку, хоч законом і передбачена участь у справі спеціаліста, який володіє відповідною кваліфікацією та хорошими теоретичними і практичними знаннями в області інтелектуальної власності, проте, для того щоб грамотно вирішити спір за цією категорією справ, суддя, як головна особа правосуддя, повинен бути компетентним не тільки в правовій сфері, а й мати спеціальні знання у сфері інтелектуальної власності, тому що оцінка доказів судом призведе до рішення, яке має бути обґрунтованим, справедливим і незаперечним.

У сфері авторського права при процедурі доказування повинні бути досліджені обставини про те, наскільки твір є охороноздатним, про належність суб'єктивних авторських прав, про вчинення порушення авторського права відповідачем та обставини, які зумовлюють обсяг відповідальності порушника. Аналізуючи дану інформацію виникає питання про те, якими мають бути докази, що підтверджують порушення авторського права? Кожен доказ підлягає оцінці судом. Ч.3 ст.89 ЦПК України говорить про те, що кожен доказ оцінюється окремо, а достатність доказів визначається їх сукупністю. Як загальні докази може послужити реєстрація твору в Українському авторському сервісі, нотаріальне завірення твору, публікація твору в наукових журналах та інших ЗМІ, наявність ліцензійного договору або договору про відчуження авторських прав, надісланих державною поштою листа або посилкою, а також наявність свідків.

Звісно ж реєстрація твору в Українському авторському сервісі не є державної реєстрацією авторських прав і не дає повної гарантії визнання авторства. Такий доказ суд розглядатиме нарівні з іншими, і відповідач зможе його оскаржити у разі надання відповідних доказів. На нашу думку, найбільш надійним способом доведення свого авторства є докази такі як нотаріальне завірення твору. Але цей спосіб досить затратний і не завжди дозволяє

скористатися ним. Тому доцільно створити державний контрольований орган у сфері реєстрації та акредитації прав інтелектуальної власності, який спрощував би авторські правовідносини.

Що стосується рекомендованого листа або посилки як доказу, то тут потрібно дотриматися цілого ряду вимог щодо правильності оформлення. Потрібно щоб листи або посилки з наявністю авторського твору були направлені на адресу автора рекомендованим листом або посилкою, з чітко продрукованою датою та державною печаткою пошти України. При отриманні не відкривати аж до подання до суду як доказ. Покази свідків є відносними видами доказів. Їх відносність проявляється у тому, що вони використовуються у разі відсутності інших доказів. Тому на них не можна посилатися та з повною впевненістю стверджуючи про авторство тієї чи іншої особи на противагу доказам, які наведені вище.

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок про те, що авторське право, як і раніше, потребує подальшого вдосконалення, у тому числі у введенні нових положень у нормативно-правових актах. Розвиток науки та технологій не може проходити без законодавчого закріплення авторських прав. Особливості доказування у справах, що виникають з авторських правовідносин, мають безліч підводних каменів і вимагають грамотного прийняття рішень. Тому суддя, як головна особа правосуддя, має бути компетентним не лише у правовій сфері, а й мати спеціальні знання у сфері інтелектуальної власності, тому що оцінка доказів судом призведе до рішення, яке має бути обґрунтованим, справедливим і незаперечним.

Найбільш надійним способом доказування свого авторства є такі докази як нотаріальне завірення твору. Але цей спосіб досить затратний і не завжди дозволяє скористатися ним. Запропоновано створити державний контрольований орган у сфері реєстрації та акредитації прав інтелектуальної власності, який спрощував би авторські правовідносини.

Висновки до розділу 3

1. Міжнародні документи потрібні для вироблення уніфікованих норм, які регулюватимуть суспільні відносини в галузі авторських прав, мають на меті забезпечити законність, правопорядок і стабільність. Відповідно до обов'язкових вимог, які пред'являються до країн-учасниць міжнародних угод виступає той факт, що внутрішні правові системи держави повинні бути приведені у відповідність з міжнародними нормами. Україна бере активну участь у таких угодах.

2. У сучасному законодавстві розмежовують похідні твори та складові. У Законі України «Про авторське право і суміжні права» похідним та складовим творам присвячені окремі статті (статті 19 та 20). У ч.1 ст.8, де перераховуються об'єкти авторського права, також складові та похідні твори виступають під різними пунктами (п.п. 14 та 15).

Під складовими твору необхідно розуміти об'єкти авторського права, створені в результаті творчої праці з підбору та розташування інших творів та/або даних (інформації), підлягають правовій охороні в цілому на систему складання та підбору матеріалу, за умови дотримання прав авторів творів, які входять до складового твору.

Особливості доказування у справах, що виникають з авторських правовідносин, мають безліч підводних каменів і вимагають грамотного прийняття рішень. Тому суддя, як головна особа правосуддя, має бути компетентним не лише у правовій сфері, а й мати спеціальні знання у сфері інтелектуальної власності, тому що оцінка доказів судом призведе до рішення, яке має бути обґрунтованим, справедливим і незаперечним.

Найбільш надійним способом доказування свого авторства є такі докази як нотаріальне завірення твору. Але цей спосіб досить затратний і не завжди дозволяє скористатися ним. Запропоновано створити державний контрольований орган у сфері реєстрації та акредитації прав інтелектуальної власності, який спрощував би авторські правовідносини.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Зроблено висновок, що виникнення авторського права обумовлено появою можливості тиражування творів промисловим друкарським способом, яке дозволяє досить швидко їх поширювати серед широкого кола осіб, що призводить до сприйняття авторського права в першу чергу з прагматичних позицій. Відмічено, що доктрина цивільного права пов'язує виникнення авторського права з винаходом І. Гуттенбергом друкарського верстата в середині XV ст. Проте, система видачі виняткових привілеїв, що встановилася в Європі після винаходу друкарського верстата, не передбачала врахування особистих немайнових інтересів авторів творів. Понад те, дана система захищала насамперед видавця як інвестора, надаючи йому монополію виробництва копій творів. Саме твір розглядався не як нематеріальний об'єкт, а як рукопис, тобто як річ.

Що стосується історії розвитку авторського права як інституту цивільного права в Україні, то, на думку ряду авторів, він веде свій початок з прийняттям Статуту про цензуру 22 квітня 1828 року і «Положення про права Творців», зміненого і розширеного в 1830 році в «Положення про права авторів, перекладачів та видавців». У цілому авторське право тоді розумілося як право на видання творів літератури. У 1960 – 1980-ті роки продовжувався розвиток та вдосконалення законодавчих актів у сфері авторського права в СРСР. У цивільних кодексах республік з'явилися розділи під назвою «Авторське право», почали з'являтися стандартні договори з авторських прав. Законодавством докладно регулювалися права авторів.

Наступним важливим етапом у розвитку законодавства України, як незалежної держави про авторське право є період часу з 1992 року по 1995 рік. У зазначений період приймається низка законів про охорону інтелектуальних прав. Особливого значення мав Закон України «Про авторське право і суміжні права», прийнятий 23 грудня 1993 року. Зазначений закон спирався на формулювання Бернської, Римської конвенцій. Більша увага в законі була

приділена докладним положенням про суміжні права, однаково захищалися оприлюднені твори та неоприлюднені. У законі визнавалося поділ прав на особисті немайнові та майнові права. Прийняття 18 березня 2004 року Цивільного кодексу України є наступним важливим етапом у розвитку сучасних прав інтелектуальної власності в Україні. У цьому законодавчому акті повністю згруповані всі положення про авторські права, результати інтелектуальної діяльності та засоби індивідуалізації.

2. Запропоновано під суб'єктивним авторським правом, як підвиду суб'єктивного цивільного права, розуміти систему певних (обмежених об'єктивним авторським правом), цивільних правомочностей (правових можливостей) автора або інших правовласників, які мають право реалізувати на власний розсуд як особисті немайнові права та майнові права, а й вимагати їх дотримання, захисту в установленому законом порядку.

Запропоновано під принципами суб'єктивного авторського права розуміти основні, керівні положення авторського права, загальнообов'язкові для всіх норм інституту авторського права, що відображають закономірності та тенденції його розвитку, що виражають сутність правовідносин, що складаються у зв'язку зі створенням твору, використанням та здійсненням суб'єктивних прав на нього.

3. Підкреслено, що авторські правовідносини виникають не внаслідок використання твору, а саме внаслідок його створення. Запропоновано під правовідносинами у сфері авторського права розуміти весь комплекс цивільно-правових відносин, що виникає щодо твору як об'єкта права: власне авторські правовідносини, а також зобов'язальні, спадкові, систему правовідносин по колективному управлінню авторськими правами, правовідносини, що зумовлюють права на оригінал твору, деліктні правовідносини.

4. Найвищим документом, що здійснює регулювання авторських прав виступає Конституція України, зокрема ст. 41, яка регламентує право володіння, користування та розпорядження результатами своєї інтелектуальної діяльності. Наступним правовим документом, що покликаний регулювати

підстави виникнення та порядок здійснення суб'єктивних авторських прав є четверта книга Цивільного кодексу України. Також, питання суб'єктивних авторських прав регулюється ЗУ «Про авторське право і суміжні права». Крім того, важливе значення у системі нормативно – правового регулювання суб'єктивних авторських прав відіграють кодекси України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, акти центральних органів виконавчої влади та судова практика, які на сьогоднішній день становлять досить велику кількість.

Звернуто увагу на те, що способами передачі права використання об'єкта авторських прав іншій особі є укладання різного роду договорів, серед яких слід виділити договір про відчуження виключного права ст. 1113 ЦК України, ліцензійний договір ст. 1109 ЦК України та договір авторського замовлення ст. 1112 ЦК України. Зроблено висновок, що здійснення авторських прав, це поведінка, виражена у формі дій (бездіяльності), уповноваженої особи щодо реалізації юридичних можливостей, закладених у суб'єктивному авторському праві.

5. Звернуто увагу на те, що найголовнішим суб'єктом авторських прав є автор. Автор, результатом творчої діяльності якого стало створення твору, має всю сукупність прав щодо нього в силу самого факту створення, тому він є володарем первісного авторського права. Спадкоємці і правонаступники автора мають похідне авторське право, тому що їх права виникають не в силу створення твору, а на основі інших юридичних фактів: входження в коло спадкоємців за законом або за заповітом, відкриття та прийняття спадщини, укладання договору та ін.

Підкреслено, що підставою набуття правового статусу «автора твору» (тобто суб'єкта первісного авторського права) потрібен певний юридичний факт - створення твору. Ця особливість визначає, що автором може стати будь-яка фізична особа незалежно від статі, віку, громадянства та стану дієздатності. Підставою набуття похідного авторського права є юридичний факт, що

характеризується переходом права від однієї особи до іншої: договірне правонаступництво та правонаступництво згідно із законом.

Запропоновано під співавторством розуміти множинність суб'єктного складу в авторських правовідносинах. Відмічено, що наявність безлічі осіб, які спільно направили свої творчі зусилля на створення твору, визначає особливість змісту відповідних правовідносин, а також специфіку правового режиму створеного твору науки, літератури, мистецтва. Зауважено, що ст. 436 ЦК України закріплює дві ознаки співавторства: по-перше, це участь у створенні твору двох і більше осіб, по-друге, творчий внесок кожного із співавторів. Однак, тут треба враховувати, що творча участь співавторів має проявитися у створенні такого твору, результат якого має єдність форми та змісту або достатній внутрішній зв'язок різних форм при єдиному змісті.

6. Правовим регулюванням об'єктів авторського права виступає ст. 433 ЦК України та ст. 8 ЗУ «Про авторське право і суміжні права». Підкреслено, що закріплюючи перелік об'єктів авторського права законодавець починає його з твору, як об'єкту авторського права, проте чинне законодавство не містить легального визначення поняття твору. Звернуто увагу на те, що твір як об'єкт авторських прав – це результат творчої діяльності у сфері науки, літератури та мистецтва, що виражає ідеї, поняття та (або) образи, зафіксовані в будь-якій об'єктивній формі, таким чином, що він стає доступним для сприйняття людськими почуттями, для його зовнішньої оцінки та подальшого відтворення в тій же чи іншій формі.

Зауважено, що традиційно виділяють такі ознаки твору, як об'єкта авторських прав - критерій творчості та об'єктивна форма твору. Зроблено висновок, що об'єктивна форма твору – це встановлений законом спосіб фіксації твору в такий спосіб, що він стає доступним для сприйняття людськими почуттями, для зовнішньої оцінки та подальшого відтворення у тій самій чи іншій формі. Необхідним є внесення змін в главу 36 книги 4 ЦК України, шляхом закріплення поняття творчої діяльності та творчої праці, оскільки власники авторських прав порушують права самих авторів,

публікуючи твори без вказівки на ім'я автора, а вказуючи лише найменування видавництва.

7. Найпоширенішими видами порушення суб'єктивних авторських прав є: 1) плагіат; 2) контрафакція. Вони обидва припускають той чи інший спосіб недозволеного використання твору, що охороняється авторським правом. Плагіат - означає, що одна особа чужий твір видає за свій власний. Зроблено висновок, що плагіат пов'язаний не з присвоєнням твору, а з порушенням прав щодо цього твору, що носять насамперед немайновий характер, оскільки порушується право автора називатися автором твору, тобто порушується право авторства.

Під цитуванням необхідно розуміти включення однієї чи кількох уривків з твору одного автора до твору іншого автора. Крім того, на сьогоднішній день величезною проблемою авторського права в цілому є порушення як контрафактна продукція. Контрафакція - це несанкціоноване відтворення, подання або опублікування твору у будь-який спосіб. У сучасній мові все частіше використовуються два нові терміни - «піратство» та «бутлегерство». «Піратство» означає недозволене виготовлення екземплярів механічних записів або друкованих виробів твору та таємний їх продаж.

8. Підкреслено, що способи захисту авторських прав можуть розглядатися в юрисдикційній та неюрисдикційній формах. Юрисдикційна форма захисту порушеного авторського права реалізується у судовому порядку. До найпоширеніших неюрисдикційних засобів захисту авторських прав відносять: а) претензійний порядок захисту; б) самозахист, передбачений ст. 15 ЦК України, в) переговори.

Звернуто увагу на те, що чинне законодавство передбачає як цивільно-правові, так і адміністративні та кримінально-правові засоби захисту прав на результати інтелектуальної діяльності. Так, у ст. 423 – 424 ЦК України міститься перелік охоронюваних результатів інтелектуальної діяльності та засобів індивідуалізації. Зауважено про існування відновлювальних та запобіжних способів захисту суб'єктивних авторських прав. До

відновлювальних методів відносяться: визнання права автора, відшкодування збитків, компенсація. До запобіжних методів захисту порушених авторських прав відносять: знищення засобів виробництва контрафактних матеріалів, ліквідація юридичної особи, публікація судового рішення про порушення права.

9. Зроблено висновок, що авторське право в міжнародному приватному праві є величезним змістовним масивом норм, що вимагають постійного детального опрацювання у зв'язку з динамічним розвитком відносин, які виникають і розвиваються в даній сфері. Підкреслено, що основними джерелами інституту авторського права у міжнародному приватному праві є: - Бернська конвенція про охорону літературних та художніх творів 1886 року; - Всесвітня (Женевська) конвенція про авторське право 1952 року. Основними правовими актами у сфері суміжних прав вважаються: – Міжнародна (Римська) конвенція про охорону інтересів артистів-виконавців, виробників фонограм та мовних організацій 1961 року; – Женевська конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм 1971 року.

10. Зауважено, що недосконалість законодавства в сфері авторських прав відіграє велику роль у створенні правової системи. Звернуто увагу на те, що хоч законом і передбачена участь у справі спеціаліста, який володіє відповідною кваліфікацією та хорошими теоретичними і практичними знаннями в області інтелектуальної власності, проте, для того щоб грамотно вирішити спір за цією категорією справ, суддя, як головна особа правосуддя, повинен бути компетентним не тільки в правовій сфері, а й мати спеціальні знання у сфері інтелектуальної власності, тому що оцінка доказів судом призведе до рішення, яке має бути обґрунтованим, справедливим і незаперечним.

Зроблено висновок, що найбільш надійним способом доведення свого авторства є докази такі як нотаріальне завірення твору. Але цей спосіб досить затратний і не завжди дозволяє скористатися ним. Тому доцільно створити державний контрольований орган у сфері реєстрації та акредитації прав інтелектуальної власності, який спрощував би авторські правовідносини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрєєв Ю. М. Судовий захист виключних прав: цивілістичні аспекти: монографія. М: Норма, ИНФРА-М, 2011. 400 с.
2. Андрусів У. Б. Правове регулювання права інтелектуальної власності на програми (передачі) організацій мовлення в Україні: проблеми та перспективи. *Часопис Київського університету права*. 2015. №1. С. 201 – 207.
3. Антимонов Б. С., Флейшиц Є. А. Курс радянського цивільного права. Авторське право. М.: Статут, 1957. 280 с.
4. Антімонов Б. С. Авторське право / за ред. Б. С. Антимонов, Є. А. Флейшиц. М.: Юрид. літ. 1957. 84 с.
5. Арнольд П. Авторське право у цифрових технологіях та ЗМІ. М.: Кудиць – Образ, 2005. 416 с.
6. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність: підручник [текст] / В. Д. Базилевич. 2 вид., стер. К.: Знання, 2008. 431 с.
7. Баркалова Г. І. Правовий статус суду з інтелектуальних прав. *Арбітражний та цивільний процес*. 2014. № 12. С. 3 – 6.
8. Бентлі Л. Право інтелектуальної власності: авторське право / за ред. Л. Бентлі, Б. Шерман; пров. з англ. В. Л. Вольфсон. СПб.: Юрид. центр Прес, 2004. 346 с.
9. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів 1886 року (доповнена в Парижі 4 травня 1896, переглянута в Берліні 13 листопада 1908, доповнена в Берні 20 березня 1914 і переглянута в Римі 2 червня 1928). URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text (дата звернення 03.09.2022).
10. Битяк О. Ю. Правове регулювання суспільних відносин, пов'язаних із використанням мережі Інтернет. *Проблеми законності: зб. наук. пр.* / відп. ред. В.Я. Тацій. Х. : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2015. Вип. 129. С. 198 – 208.

11. Бондаренко С. В. Авторське право та суміжні права. К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2008. 288 с.
12. Братусь Д. А. Авторське право та Стародавній Рим: історичний фундамент етичної концепції / вступ, слово проф. Б. М. Гонгала. К.: Статут, 2018. 288 с.
13. Брунцева Є. В. Міжнародний комерційний арбітраж: Навчальний посібник СПб.: Видавничий дім «Вересень», 2001. 368 с.
14. Вавілін Є. В. Принципи цивільного права. *Механізм здійснення та захисту цивільних прав*. Саратов: Вид-во ФДБОУ ВПО «Саратовська державна юридична академія», 2012. 364 с.
15. Валле В. О. Спадок Джеймса I та королеви Анни: охорона інтелектуальної власності у часі й просторі [текст] / В. О. Валле. Київ: Дух і літера, 2010. 216 с.
16. Вірченко В. В. Історія генезу та еволюції авторського права в країнах Європи та України. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2013. №3. С. 124 – 132.
17. Власова А.В. Структура суб'єктивного цивільного права. Ярославль: ЯрДУ, 1998. 116 с.
18. Волникін М. В. Концепція «Виключних прав» і поняття «Інтелектуальної власності» в цивільному праві. *Журнал цивільного права*. 2007. № 6 (126). С. 29 – 35.
19. Волос А. А. Принципи зобов'язального права. М: Статут, 2016. 176 с.
20. Всесвітня (Женевська) конвенція про авторське право 1952 року. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_052#Text (дата звернення 03.09.2022).
21. Гаврилов Е. П. Авторське право. Видавничі договори. Авторський гонорар. М.: Юрид. літ., 1988. 172 с.
22. Гаврилов Е. П., Єрмоєнко В. І. Коментар до книги четвертої Цивільного кодексу України (постатейний). М.: Іспит, 2009. 973 с.
23. Гаврилов Е. П. Радянське авторське право. Основні положення. Тенденція розвитку. М.: Наука, 1984. 222 с.

24. Гейне О. М. Авторське право на твори архітектури (так звана архітектурна власність). Вісник права. СПб.: Наука, 1905. 543 с.
25. Гордон М. В. Радянське авторське право. М.: Держюріздат, 1955. 230 с.
26. Грибанов В. П. Здійснення та захист цивільних прав. М: Статут, 2000. 411 с.
27. Грибанов В. П. Межі здійснення та захисту цивільних прав. М: Вид-во Моск. ун-ту, 1972. 284 с.
28. Грігор'янц Г. І. Правове регулювання авторського права в мережі інтернет: цивільно – правовий аспект. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 19. С. 222 – 225.
29. Груздєв В. В. Здійснення суб'єктивних цивільних прав та виконання цивільно-правових обов'язків. *Закони: досвід, аналіз, практика*. 2017. №8. С. 91 – 96.
30. Дерюгіна Т. В. Межі здійснення цивільних прав. М: Зерцало - М, 2010. 244 с.
31. Дерюгіна Т. В. Принципи здійснення цивільних прав. М.: Книгоділ, 2010. 188 с.
32. Довгань Г. В. Становлення та розвиток законодавства України про інтелектуальну власність (історико - правовий аспект) : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2008. 222 с.
33. Дозорцев В. А. Авторські справи в суді: науково-практичний коментар. М.: ВААП, ВНИИСЗ, 1985. 175 с.
34. Дозорцев В. А. Інтелектуальні права. Концепція. Система. Завдання кодифікації. М.: Статут, 2005. 416 с.
35. Дроб'язко В. С. До історії авторського права в Україні 20 – х років ХХ століття. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2006. №1. С. 3 – 12.
36. Дюма Р. Літературна та художня власність. Авторське право Франції. М.: Міжнар. відносини, 1993. 218 с.
37. Дячук В. Т. Захист авторських прав та суміжних прав в Україні. *Закарпатські правові читання*. 2017. Том 1. С. 524 – 528.

38. Євіня О. Авторське право на похідні твори. *Нотаріат для Вас*. 2017. №9 (131). С. 47 – 54.
39. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення 02.09.2022).
40. Женевська конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм 1971 року. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_124#Text (дата звернення 04.09.2022).
41. Захист авторських та суміжних прав за законодавством Росії / за ред. І. В. Савельєвої. М.: Замін, 2002. 228 с.
42. Зирянов А. І. Множинність осіб у праві на результати інтелектуальної діяльності. *Цивільне право*. 2008. №2. С. 23 – 25.
43. Іванченко Е. П. Деякі аспекти нормативно-правового регулювання авторського права в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. №2 (лютий). С. 117 – 120.
44. Іващенко В. А. Законодавче забезпечення охорони авторського права Радянської України у 1925 – 1928 рр. *Право і суспільство*. 2015. №3. С. 48 – 51.
45. Інтелектуальна власність: підручник для студентів неюридичних факультетів / за ред. В. О. Семків, Р. С. Шандра. Львів: Галицький друкар, 2015. 280 с.
46. Історія книги: підручник для вузів / за ред. А. А. Говорова та Т. Г. Купріянової. М.: Світ книги, 1998. 346 с.
47. Ісупова І. В. Особисті немайнові (моральні) права автора Німеччини: історико - правовий аспект. дис... канд. юрид. наук. Невинномиськ, 2008. 172 с.
48. Калятін В. О. Інтелектуальна власність (виключні права). М: Норма, 2000. 459 с.
49. Канторович Я. Л. Авторське право на літературні, музичні, художні та фотографічні твори. Пг: Свобода., 1916. 803 с.
50. Карташева А. А. Філософські передумови континентальної та англо-американської системи авторського права. *Філософія права*. 2012. № 3 (52). С. 23 – 26.

51. Кархалєв Д. М. Захист інтелектуальних прав. *Нотаріус*. 2011. №2. С. 6 – 8.
52. Кахович О. О., Олійник Я. А. Авторський договір: поняття, види та особливості. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. №6. С. 107 – 109.
53. Кашанін А. В. Мінімальний рівень творчого характеру творів у авторському праві Франції. *Журнал Вищої школи економіки*. 2010. №1. С. 114 – 124.
54. Кириллова М. Я. Розвиток радянського авторського права. Свердловськ: Вид-во Свердловськ. юрид. ін-та, 1982. 82 с.
55. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. №8073-Х. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення 03.09.2022).
56. Коментар до Цивільного кодексу (постатейний) / відп. ред. Л. А. Трахтенгерц. М.: Контракт, Инфра-М, 2009. 472 с.
57. Коновалов В. М. Інноваційна сага. М: Вільямс, 2005. 224 с.
58. Конституція України від від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text) (дата звернення 01.09.2022).
59. Корецький В. І. Авторські правовідносини у СРСР. Сталінабад, 1959. 372 с.
60. Кочубей А. В., Дубінін Д. Е. Проблеми порушення кримінальних справ за фактами порушення авторських та суміжних прав. *Діяльність співробітників органів внутрішніх справ в особливих умовах: матеріали. міжнар. наук. - практ. конф.* Волгоград, 2009. С. 70 – 73.
61. Кочина О. С. Історія становлення та розвитку авторського права та суміжних прав. *Молодий вчений*. 2014. №7. С. 150 – 153.
62. Кравченко А. А. До питання понятті способу захисту цивільних прав. *Адвокат*. 2014. № 7. С. 22 – 30.
63. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. №2341-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 03.09.2022).

64. Кузнєцова О. А. Спеціалізовані норми вітчизняного цивільного права: теоретичні проблеми: дис. ... д-ра юрид. наук. Єкатеринбург, 2007. 430 с.
65. Ладатко О. В., Нечаєв В. П., Харитонов Є. М., Трубілін А. І., Чуйкін П. В. Інтелектуальна власність від А до Я: довідник. Краснодар: Кубанський державний аграрний університет, 2005. 250 с.
66. Лисенко П. М. Правова регламентація авторських прав міжнародним та закордонними цивільним правом. *Вісник Волгоградської академії МВС РФ*. 2010. № 2 (13). С. 104 – 108.
67. Лукас А. Поняття авторського права та суміжних прав. Глобальне та історичне уявлення. *Порівняльне право («континентальний» та «англосаксонський» підходи). Уніфікація режиму охорони авторського права та суміжних прав у рамках Європейського Союзу. Авторське та суміжне право в Європейському союзі: збірка доповідей та дискусій за матеріалами міжнародних семінарів з питань охорони інтелектуальної власності у сфері культури та мистецтва* (травень - листопад 1996 року). Вип. №1. Москва, 1997. С. 16 – 17.
68. Майданик Л. Поняття та межі об'єктивної форми вираження твору: аналіз європейського та українського підходів. *Погляд науковця*. 2019. №1. С. 94 – 100.
69. Майданик Р. А. Розвиток приватного права України: монографія. / за ред. Р. А. Майданик. К.: Алерта, 2016. 226 с.
70. Макаренко О. І. Проблеми визначення об'єкта авторського права на етапі його становлення у зарубіжних країнах. *Суспільство і право*. 2011. №2 (34). С. 114 – 118.
71. Марр Н. Я. Слово про науку. М.: Знання, 1981. 544 с.
72. Матвєєв А. Г. Система авторських прав: монографія. М.: Юрлітінформ, 2017. 368 с.
73. Матвєєв Ю. Г. Міжнародні конвенції з авторського права. М: Міжнародні відносини, 1978. 176 с.

74. Матузов Н. І. Актуальні проблеми теорії права. Саратов: Вид-во Саратовської державної академії права, 2004. 512 с.

75. Міжнародна (Римська) конвенція про охорону інтересів артистів-виконавців, виробників фонограм та мовних організацій 1961 року. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_763#Text (дата звернення 04.09.2022).

76. Невська М. А, Сухарєв Є. Є., Тарасова Є. Н. Авторське право у видавничому бізнесі та ЗМІ: практичний посібник. М.: Дашков и К, 2008. 300 с.

77. Нестеров А. В. Критерій творчості: юридичний аспект. *Вітчизняний суддя*. 2018. № 1. С. 31 – 37.

78. Нікітіна М. І. Авторське право на твори науки, літератури, мистецтва. Казань: БЕК, 1972. 135 с.

79. Новий юридичний словник / за ред. О. М. Азріліяна. М: Інститут нової економіки, 2006. 1088 с.

80. Орлюк О. П. Право інтелектуальної власності. К. : Ін Юре, 2007. 696 с.

81. Основи інтелектуальної власності: [наук.-метод. вид-ня / ред. Г. Якіменко]. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 1999. 578 с.

82. Павлюк О. Критерії охороноздатності об'єктів авторського права, створених із використанням технологій штучного інтелекту: міжнародно – правовий досвід. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №6. С. 59 – 64.

83. Піонтковський А. А. Кримінально-правова теорія Гегеля у зв'язку з його вченням про право та державу. М.: Вид-во НКЮ СРСР, 1948. 367 с.

84. Побєдоносцев К. П. Курс цивільного права. Том 1. МДУ. М.: Статут, 2001. 629 с.

85. Полозова Д. В. Про співвідношення понять «форма» та «спосіб» захисту інтелектуальних прав. *Правосуддя*. 2015. № 8 (112). С. 67 – 74.

86. Полозова Д. В. Система цивільно-правових методів захисту інтелектуальних прав. *Правосуддя*. 2016. №8 (124). С. 8 – 10.

87. Полянська Є. М., Кадовбенко В. Д. Історія виникнення та розвитку авторського права. *Юридичний вісник Самарського університету*. 2018. № 4 С. 115 – 122.

88. Постанова Вищого господарського суду України від 18.07.2006 №16/430-03. URL.: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/46669> (дата звернення 11.09.2022).

89. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч. закладів / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік - Сіверський та ін.; за ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 696 с.

90. Про авторське право і суміжні права: закон України від 23.12.1993. №3792-ХІІ. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення 01.09.2022).

91. Рішення Держинського районного суду м. Харкова від 17.05.2013 Справа №2-1099/2011, 2/638/553013. URL.: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення 11.09.2022).

92. Свердлік І. Г. Принципи приватизації житлових приміщень: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2000. 156 с.

93. Ситдикова Р. І. Забезпечення приватних, суспільних та публічних інтересів авторським правом. М: Статут, 2013. 159 с.

94. Семенов В. М. Принципи радянського соціалістичного загальнонародного права. *Правознавство*. 1964. № 1. С. 16 – 26.

95. Серебровський В. І. Питання радянського авторського права. М: Акад. наук СРСР, 1956. 283 с.

96. Сергєєв А. П. Право інтелектуальної власності: підручник. М.: ПБОЮЛ Гриженсько Є. М., 2001. 752 с.

97. Справа «Плон та інші проти П'єра Гюго та інших» (фр. Sociétié Pion et autres v. Pierre Hugo et autres). Рішення Першої Громадянської палати Касаційного суду (Високий суд Франції). URL.: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D0%BB%D0%BE_%D0%9F%D0%BB%D0%BE%D0%BD_%D0%B8_%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%B8%D0%B5_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B2_%D0%9F%D1%8C%D0%B5%D1%80%D0%B0_%D0%93%D1%8E%D0%B3%D0%BE

[%D0%B8_%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%B8%D1%85](#)

(дата

звернення 11.09.2022).

98. Суб'єктивні права: здійснення та захист. Цивілістичні нотатки / за ред. В. Я. Музюкіна, Т. А. Пилипової. Барнаул: вид-во Алтайського ун-ту, 2004. 123 с.

99. Суханов Є. А. Цивільне право: підручник: У 2 т. Т. I: Загальна частина. Речове право. Спадкове право. Інтелектуальні права. Особисті немайнові права. М.: Статут, 2011. 958 с.

100. Тверезенко О. О. Договір про розподіл виключних майнових авторських прав на твори, створенні у зв'язку з виконанням службових обов'язків. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: збірник наукових праць Приазовського державного технічного університету*. 2010. Т. 1. С. 72 – 76.

101. Токарева В. О. Умови охороноздатності об'єктів авторського права. *Приватне та публічне право*. 2019. №3. С. 39 – 43.

102. Тлумачний словник / за ред. С. І. Ожегова. М.: Статут, 1961. 900 с.

103. Толочкова Н. Г. Цивільно-правова охорона авторських прав від контрафакції та плагіату. дис... канд. юрид. наук. Оренбург, 2004. 173 с.

104. Толстой Л. М. Крейцерова соната. Повісті. СПб.: Лексика, 2005. 448 с.

105. Харитоновна Ю. С. Угода про співавторство як підстава самостійного виду колективного управління винятковими правами. *Закони: досвід, аналіз, практика*. 2008. №1. С. 24 – 30.

106. Хохлов В. А. Авторське право: законодавство, теорія та практика. М: Городець, 2008. 286 с.

107. Цивільний кодекс України від від 16.01.2003. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 01.09.2022).

108. Цивільне право України: підручник [Текст] : в 2 т. Т. 1 / кол. авторів; за ред. Г. Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000», 2014. 444 с.

109. Цивільне право: підручник / за ред. Щербак Н. В., Суханова Є. А. М: Статут, 2010. Т. 1. 958 с.

110. Цивільне право: Підручник. Частина I / за ред. А. П. Сергєєва, Ю. К. Толстого. М: Проспект, 1998. 592 с.
111. Цивільне право: 4 т. Т.1: Загальна частина / відп. ред. Є. А. Суханів. М: Волтерс Клувер, 2008. 720 с.
112. Чечина Н. А. Принципи цивільного процесуального права та їх нормативне закріплення. *Правознавство*. 1960. № 3. С. 78 – 83.
113. Шершеневич Г. Ф. Курс цивільного права. Тула: Афтограф, 2001. 719 с.
114. Штефан О. Поняття об'єкту авторського права та критерії його охороноздатності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2006. №6. С. 3 – 8.
115. Francon A. La propriete litteraire et artistique. *Paris*, 1970. P. 104 – 108.
116. BGH (Рішення Федерального Суду Німеччини). Filmizitat. *GRUR*. 1987. P. 362 – 370.
117. Michaelis Robert. Persönlichkeitsrechtliche Befugnisse im deutschen Urheberrecht und droit moral des französischen Recht. Berlin. 1926. P.49 – 54.
118. Piracy of copyrighted Works and the Development of legal Remedies. WIPO /GR/RL/86/8 N4-9.
https://www.academia.edu/4317137/Legal_remedies_sanctions_in_deterring_copyright_infringement_in_musical_works_Tanzania (дата звернення 10.09.2022).